

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA DEYİMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ahmet DOĞRU**

**Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. Fahri TEMİZYÜREK**

ANKARA-2008

EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ahmet DOĞRU'ya ait, **6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Deyimler** adlı
çalışma, jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

Üye:

Üye:

ÖZET

Bu araştırma, ilköğretim 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki deyimleri, öğrencilerin kelime hazinesine kazandırılan deyimlerin nicel ve nitel özelliklerini ortaya koymak için yapılmıştır. Daha önce bu konuda bazı çalışmalar olsa da, diğer araştırmalardan farklı olarak bu araştırma 2006 – 2007 Eğitim - Öğretim yılında yeni Türkçe programına göre yayımlanan 6. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarını içeren sınırlı bir evrene sahiptir. Ve 6. Sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarında metinlerde geçen deyimler ile çalışma kitaplarında etkinlik olarak sunulan, öğrencilerin kelime hazinesine kazandırılmaya çalışılan deyimleri, yeni programa uygunluk çerçevesinde, nicelik ve nitelik açısından ortaya koyarak şimdiye kadar bu konuda yapılanlardan farklı öneriler sunmaktadır.

2006–2007 Eğitim Öğretim yılında yeni programa göre kabul edilen, okullara ücretsiz dağıtılan ve ilköğretim 6. Sınıflarında okutulan Türkçe ders ve çalışma kitaplarındaki metinlerde yer alan ve de öğrencilerin bilmediği varsayılan, kazandırılması hedeflenen deyimler, ayrı ayrı sayılarak çizelgeler oluşturulmuştur. Toplanan verilerin analizinde SPSS 11,5 (Statistic Package For Social Science) programı kullanılmıştır. Toplanan verileri betimlemek için kullanılan istatistikî teknikler ise frekans (F) ve yüzdendir (%).

Anahtar Kelimeler: *“kelime hazinesi, deyimler, deyimlerin öğretimi, 6. Sınıf Türkçe ders kitapları ve çalışma kitapları.”*

ABSTRACT

This study has been conducted to reveal the idioms in the 6th grade Turkish course books and qualitative and the quantitative features of the ones added to the vocabulary of the students. Even if there are studies made on this subject before, different from other studies this has a limited scope including the 6th grade course book and its workbook issued in 2006-2007 Instruction Year according to the new Turkish curriculum. It puts forward new suggestions, different from those conducted so far, by revealing the idioms tried to be added to the vocabulary of the students included in the passages of the 6th grade Turkish course books and those presented as activities in the workbooks in accordance with appropriacy to the new curriculum in terms of quality and quantity.

Charts have been made by sorting out the idioms, which are assumed to be not known by the students and aimed to be learned by them, in the Turkish course books and workbooks of the sixth graders that were accepted according to the new curriculum in 2006-2007 Instruction Year and distributed to the schools without payment. In the analysis of the collected data SPSS 11.5 (Statistic Package for Social Science) program was used. To describe statistical data, frequency (F) and percent (%) terms were used in the study.

Key Words: “vocabulary, idioms, teaching of the idioms, the Turkish course books of the sixth graders and workbooks.”

ÖN SÖZ

Çağımızdaki teknolojik gelişmeler, ana dil öğretimini ve bu öğretim için kullanılan materyalleri önemli ölçüde etkilemektedir. Gelişmelerin gerisinde kalan programlar, kendini yenilemektedir. Yenilenen programlarla birlikte materyaller de değişmektedir.

Eğitim ve öğretimde en önemli konulardan biri, ana dil öğretimidir. Ana dil öğretimi, eğitim ve öğretimin diğer süreçlerinde de önemli bir fonksiyon üstlenmektedir; nitekim eğitim ve öğretim faaliyetleri dil sayesinde yapılmaktadır. Dil öğretiminin en önemli yanı, dile ait kavramlarla birlikte kişinin dil bütünlüğü içinde değerler kazanması, kazandığı değerlerle birlikte sosyalleşmesidir. Bu sayede kişi dil yardımıyla öğrenir, öğrendiklerini uygulayabilir, yorumlar, düşünür ve kendini ifade etme etkinliğinde bulunabilir.

Dil öğretiminde kelimelerin ve kelime gruplarının öğretimi önemli bir yer kaplar. Bireyin kelime hazinesi ne kadar zengin olursa; duygu, düşünce, izlenim ve tasarımlarını ifadesi o kadar anlaşılır ve kolay olur. Birey kelime hazinesini zenginleştirirken sadece bir dizi kelimeyi değil, bu kelimeleri dizi hâline getiren kuralları da öğrenir. Birey bildiği kelime ve kelime grupları miktarınca dile hâkimdir. Ayrıca dilin incelikleri, kelimelerin öğretimiyle kazanılır.

Ana dil öğretiminde kullanılan en önemli materyal ders kitaplarıdır. Bu sebeple ana dil öğretimi için kullanılan ders kitapları, yabancı dil öğretimi kitaplarında olduğu gibi belirli bir kelime hazinesi kazandırmayı hedeflemelidir. Ders kitapları yazarlarının ortak bir ölçütünün olması, yeni öğretim programına göre hazırlanan kitaplardaki kelime ve kelime grupları konusunda hazırlanan etkinliklerinin ortaklık derecesi, programa uygunluğu, ders kitaplarında kullanılan kelime ve kelime gruplarının kullanımı son derece önemlidir.

Araştırmanın Birinci bölümünde şu konular üzerinde durulmuştur; ele alınan problemin durumuna bağlı olarak dil ve kültür, dil öğretiminde kültürel değerler, kültürel değerlerin öğretimi, deyimler ve özellikleri, deyimlerin öğretimi, Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programında 6. sınıfa ait deyimlerle ilgili bölümler. Bunlara bağlı olarak araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve tanımları belirtilmiştir.

Araştırmanın yöntemi, evreni, örnekleme, veri toplama tekniği, verilerin çözümlenmesi ve değerlendirilmesi hakkındaki bilgiler ise çalışmanın İkinci bölümünü oluşturmaktadır.

Üçüncü bölümde, Bulgular ve Yorum başlığı altında, ders kitaplarının deyim kazandırma bakımından nicel ve nitel özellikleri hakkında genel değerlendirmeler yapıldıktan, çalışma kitaplarındaki deyimlerle ilgili etkinlikler incelendikten sonra elde edilen veriler yorumlanmıştır.

Araştırma sonuçları ve bunlara ilişkin veriler Dördüncü bölümde yer almaktadır.

Araştırmada kullanılan veya ilgili olup görülen eserler, Kaynakça bölümünde verilmiştir.

Bu konuyla ilgili çalışmamda beni sürekli teşvik eden, bana emek ve zaman harcayan, alana karşı ilgimi daha da artıran danışman hocam Sayın Yard. Doç. Dr. Fahri TEMİZYÜREK'e, sağladığı huzurlu çalışma ortamı ve kolaylıklar için Sayın Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Murat ÖZBAY'a, tez konusunu belirlememde görüş ve düşünceleriyle katkıda bulunan hocam Sayın Yard. Doç. Dr. Erol BARIN'a, değerli görüşlerinden faydalandığım ve konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunduğum kıymetli dost, güzel insan Yard. Doç. Dr. Halit KARATAY'a, teze zaman ayırmamda bana yardımcı olan eşim Sultan'a ve kızlarım Buket Beril ile Bengü Berra'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ahmet DOĞRU

İÇİNDEKİLER

ÖN BÖLÜM	SAYFA
BAŞLIK SAYFASI	
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR CETVELİ	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix

ANA BÖLÜMLER

I. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1. Problem Durumu	2
1. 1. Dil ve Kültür	2
1. 2. Dil Öğretiminde Kültürel Değerler	4
1. 3. Kültürel Değerlerin Öğretimi	7
1. 4. Deyimler ve Özellikleri	8
1. 5. Deyimlerin Öğretimi	12
1. 6. Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı	12
1. 7. Yeni Türkçe Programında 6. Sınıfa Ait Deyimlerle İlgili Bölümler ..	19
1. 8. Yeni Türkçe Programına Göre Hazırlanan 6. Sınıf Ders Kitapları	29
1. 9. İlgili Araştırmalar	29
1. 10. Araştırmanın Önemi	32
1. 11. Araştırmanın Amacı	33
1. 12. Problem Cümlesi	35

1. 13. Alt Problemler	35
1. 14. Sınırlamalar	36
1. 15. Tanımlar	36
II. BÖLÜM	38
2. YÖNTEM	38
2. 1. Araştırma Yöntemi	38
2. 2. Evren ve Örneklem	38
2. 3. Veri Toplama Tekniği	39
2. 4. Toplanan Verilerin Analizi	39
III. BÖLÜM	40
3. BULGULAR VE YORUMLAR	40
3.1. Türkçe Ders Kitaplarında Verilen Deyimlerle İlgili Bulgular ve Yorum ...	40
3.2. Çalışma Kitaplarında Verilen Deyimlerle İlgili Bulgular ve Yorum.....	48
3.3. Türkçe Dersi Çalışma Kitaplarına Yer Alan Deyimlerle İlgili Etkinlikler...	52
IV. BÖLÜM	74
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	74
4.1. Sonuçlar	74
4. 2. Öneriler	76
KAYNAKÇA	78

KISALTMALAR CETVELİ

MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim Terbiye Kurulu Birimi
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
bk.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
C.	: Cilt
Ens.	: Enstitü
F	: Frekans
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayınları

TABLOLAR CETVELİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.7.1.1. 6. Sınıf Okuma Alanında Deyimler	18
Tablo 1.7.1.2. 6. Sınıf Dinleme/İzleme Alanında Deyimler	19
Tablo 1.7.1.3. 6. Sınıf Konuşma Alanında Deyimler.....	20
Tablo 1.7.1.4. 6. Sınıf Yazma Alanında Deyimler.....	21
Tablo 1.7.1.5. 6. Sınıf Dil Bilgisi Alanında Deyimler	22
Tablo 3.1.1. Türkçe Ders Kitaplarında Geçen Deyimler ve Yayınevine Göre Sayıları.....	39
Tablo 3.1.2. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Geçen Ortak Deyimler	45
Tablo 3.1.3. Bütün Türkçe Ders Kitaplarında Geçen Ortak Deyimlerin Frekans ve Yüzdeleri.....	46
“Tablo 3.3.3. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Geçen Ortak Deyimlerin Frekans ve Yüzdeleri”	47
Tablo 3.2.1. Çalışma Kitaplarında Geçen Deyimler ve Yayınevine Göre Sayıları...48	48
Tablo 3.2.2. Altıncı Çalışma Kitaplarında Geçen Ortak Deyimler.....	51
Tablo 3.2.3. Bütün Türkçe Ders Kitaplarında Geçen Ortak Deyimlerin Frekans ve Yüzdeleri.....	51

ŞEKİLLER CETVELİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. 7. 2. 1 Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programında 6. Sınıfa Ait Etkinliklerde Deyimler.....	25
Şekil 1. 7. 2. 2 Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programında 6. Sınıfa Ait Etkinliklerde Deyimler.....	26
Şekil 3. 3. 1. 1 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri.....	52
Şekil 3. 3. 1. 2 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri.....	53
Şekil 3. 3. 1. 3 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri.....	54
Şekil 3. 3. 1. 4 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri.....	54
Şekil 3. 3. 1. 5 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri.....	55
Şekil 3. 3. 1. 6 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri.....	55
Şekil 3. 3. 1. 7 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri.....	56
Şekil 3. 3. 1. 8 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri.....	57
Şekil 3. 3. 2. 1 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	58
Şekil 3. 3. 2. 2 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	59
Şekil 3. 3. 2. 3 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	60
Şekil 3. 3. 2. 4 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	61
Şekil 3. 3. 2. 5 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	62
Şekil 3. 3. 2. 6 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	63
Şekil 3. 3. 2. 7 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	64
Şekil 3. 3. 2. 8 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	65
Şekil 3. 3. 2. 9 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	66
Şekil 3. 3. 2. 10 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	66
Şekil 3. 3. 3. 1 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	67
Şekil 3. 3. 3. 2 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	68
Şekil 3. 3. 3. 3 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	68
Şekil 3. 3. 3. 4 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	69
Şekil 3. 3. 3. 5 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	69
Şekil 3. 3. 3. 6 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri.....	70

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Deyimler, birçok dilin olduğu gibi, Türkçenin de önemli bir ögesidir. Türkçeyi ana dil olarak öğrenenlerin güçlü bir iletişim kurabilmeleri, ana dillerini tam anlamıyla anlayabilmeleri, görsel, işitsel ya da yazılı kitle iletişim araçlarından yeteri derecede yararlanabilmeleri için, Türkçe derslerde verilen bütün bilgilerin (kelime bilgisi, dil bilgisi...) yanı sıra, deyimleri de bilmeleri gerekmektedir. Türkçe öğretimi programlarında deyimlere yeteri kadar yer verilse de çoğu zaman ders kitapları öğretim programlarındaki konuları istenildiği ölçüde uygulayamamıştır.

Ders kitapları, özellikle ana dili öğretiminde, öğretim materyali olarak önemli bir yere sahiptir. Ders kitaplarına seçilen metinler aracılığıyla dil, kültür birikimi ile birlikte öğretilir. Diğer dersler için metinler bilgi aktarımı sağlarken; dil derslerinde metinlerin verdiği bilgidен ziyade; kullandıkları dil, kelimeler, kelime grupları, cümleler ve cümle yapıları... gibi unsurlarla metnin kendisi daha ön plana çıkar.

Dil öğretiminin en önemli öğretim materyali olarak kabul edilmesine rağmen ders kitapları metin, dil, kelime kadrosu, nitelik ve nicelik açısından daha yeni akademik çalışmaların konusu olmuştur. Bu sebeple ders kitaplarındaki kelime öğretimi üzerine yapılan çalışmalar, büyük bir önem arz etmektedir. Kelime öğretiminde ölçütlerin araştırılması, metinlerde ortak bir ölçütün oluşturulması açısından son derece önemlidir.

Tez planı içinde, ders kitapları aracılığıyla öğrencilere dilin yapı taşları olan kelimeler ve dil birimleri kazandırılırken ilgili kurumların ve kitap yazarlarının ortak bir ölçütünün olup olmadığı, ders kitaplarında hangi tür kelimelerin ne sıklıkta geçtiği merakı ve öğrenme ihtiyacından yola çıkarak bu konunun değişik yönleri araştırıldı.

Tezin Giriş bölümünde, problem durumu, ilgili araştırmalar, araştırmanın önemi, amacı, problem cümlesi, alt problemler ve sınırlılıklara yer verildi. Ayrıca

problem durumu başlığı altında, literatür tarama yoluyla araştırmanın problemi ile ilgili kuramsal çerçeve oluşturuldu.

1. PROBLEM DURUMU

1. 1. Dil ve Kültür

Dil, insanlar arasındaki iletişimi sağlayan araçtır. Dil için yapılabilecek en genel ve en kısa tanım budur. Bununla birlikte şu tanımlarla dil üzerinde biraz daha etraflıca düşünebiliriz; “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan dil, en basit manada sözlü iletişim vasıtası olarak kabul edilir.” (Özbay, 2005: 11). Bir iletişim aracı olmanın dışında dil, “bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüğü bir varlıktır” (Aksan, 1995: 11), denecek kadar çok yönlüdür de. “Çok karmaşık yapısına karşın, insanın doğduktan sonra birkaç yıl gibi şaşırtıcı kısa bir süre içinde öğrendiği dil, o dili konuşan bireyin dünyaya bakışını ve düşünce biçimini belirleme, çevresindekilerle iletişimi, binlerce yılın birikimi olan bilgi varlığına erişmesi ve ruhsal gelişimini sağlama özellikleri ile yaşamımız boyunca biz[e] eşlik eden çok önemli bir varlıktır.” (Toklu, 2003: 7). Tanımı, dilin kültür ve ruhsal gelişim yönünü de ele alır.

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlarken birikimini de ortaya çıkarır. Dilin sahip olduğu birikim, kültürü içerdiğinden, kültürün içinde yer alır ve iletişim kültürden ayrı düşünülemez. Dolayısıyla dilin sağladığı iletişim, kültüre ait öğelerle vücut bulur: “Kısaca söylenecek olursa dil, aynı zamanda her yönüyle bir ulusun kültürünün de aynasıdır; insanın ve uygarlığın en önemli belirtisi ve aracı dildir.” (Aksan, 1995: 13). Kuşkusuz dil, kültürün en önemli unsurudur. Bu önemli oluşun gerekçesinde karşılıklı etkileşim ve birlikte vücut buluşun payı büyüktür. Nihayetinde dil, kültürü ve kültür de dili taşır; geliştirir. Bu nedenle, “Dil, bir milletin kültürel değerlerinin başında gelir.” (Kaplan, 2001: 10).

Kültür, insan toplumuna özgü bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddi nesneleri içine alan bir kavramdır. Toplumsal yaşamın dil, düşünce, gelenek, işaret sistemleri, kurumlar, yasalar, aletler, teknikler, sanat yapıtları gibi her türlü maddi ve manevi ürünler kültürün içinde yer alır. Başka bir deyişle “Kültür, bir toplum varlığı olarak insan davranışlarının, yapıp etmelerinin, kısacası başarılarının bir bütünüdür. Yani insanın hem ürettiği hem de içinde yaşadığı bir ‘ortam’ın adıdır kültür.” (Develi, 2006: 1).

Dil ve kültür arasında kuvvetli bir ilişki vardır. “Her ulus, dilinin sunduğu olanaklardan yararlanarak, dilini kullanarak, geliştirerek tarih boyunca kendi benliğini, varlığını sergileyen bir kültür ortaya koyar. ... Hepimiz belli bir toplum içinde doğar, genellikle de doğduğumuz toplumun dilini öğrenerek yetişiriz. Yetiştığımız toplumun dilini öğrenirken hem o toplumun düşünme etkinliğini hem de kültürünü elde eder, dilimizin dünyaya bakışı, kültürü ve kavramlarıyla çevremizi algılar, bu algılar yoluyla düşünme eylemimizi geliştirir, dilimizi yetkinleştiririz, gelişen dilimiz de düşünme yetkinliğimizi artırır.” (Ozıl, 1991: 95–96).

Dil ve kültür arasındaki ilişkiyi açıklarken, dilin insanlar tarafından kullanılmasına da bakmak gerekir. Dili, insanlar iki türlü kullanır. Birisi iletme biçiminde, diğeri ise taşıma biçimindedir. İletme işlevi, insanlar arasındaki her türlü bildirişim ihtiyacını karşılar; “Taşıma ise nesiller boyunca dile yüklenen kültür kodlarının, yani seslerin, sözlerin, deyimlerin kültürel art-alanlarının, o dili kullanan kişinin istemine bağlı olmadan aktarılmasıdır. Nesiller dilin yapıları üzerine çeşitli kültürel anlamlar yüklerler, bu anlamlar dil yapılarının içine tabiri caizse, ‘siner’. İstem dışı kimi mesajlar da böylece zamandaş veya zamandaş olmayan nesiller arasında aktarılır.” (Develi, 2006: 1). Böylelikle bir hikâyeye dayalı olarak ortaya çıkan deyimler, türküler, atasözleri gibi kültür ürünlerinin hikâyeleri unutulsa da aktarımları devam eder, bunlar dil içinde korunur.

Dil ve kültür ilişkisinde, kuşkusuz en önemli yön, kültürün dil aracılığıyla taşınmasıdır. Dilin taşıma fonksiyonu ele alınırken de belirtildiği gibi dil kültürün taşıyıcısıdır. Nesiller arası kültür aktarımı da dil vasıtasıyla meydana gelir. Öyle ki

“nesiller arasında kültür aktarımı dil olmazsa gerçekleştirilemez. Sağlıklı bir kimliği ve gelişmiş bir kültürü olan bütün toplumlarda dile dayanan bir kültür zinciri vardır.” (Develi, 2006: 1).

Dil, kültürün temel unsuru ve taşıyıcısı olmakla birlikte, maddî ve manevî kültürel değerlerin oluşmasında, aktarılmasında büyük rol üstlenir. Yazarlar ve şairler, ister istemez kendi dönemlerindeki olayların, anlayışların, geleneklerin izlerini, yazılı veya sözlü olarak ortaya koydukları eserlerine yansıtırlar. Bu eserleri okuyan yeni nesil, kendi kültürünü, kendi değerlerini öğrenir ve sosyal bir miras olarak kendinden sonra gelenlere aktarır. Bütün bunlar dil sayesinde gerçekleştiği için dil ve kültür birbirini tamamlayan birbirinden ayrılmayan unsurlardır.

“Dil ve kültür” ya da “kültür ve dil” biçiminde konuyu ele alıp dilin kültüre ve kültürün dile katkılarını uzun uzun anlatmak mümkün. İkisi arasındaki ilişki, başta da belirtildiği gibi, birlikte vücut bulmaya ve bir arada yaşamaya dayanır. Yani dil kültürün ve kültür de dilin takipçisi ve koruyucudur. Bu sebeple ikisi birbirini besler ve geliştirir. Dolayısıyla dildeki fakirleşme, kültürü ve kültürdeki yozlaşma da dili etkiler. Bu sebeple dilin ve kültürün birlikte korunması gerekir ki bu da eğitimle olur. Eğitimin, hele de millî eğitimin amaçlarından biri budur; dili ve kültürü koruma. Dili ve kültürü korumada, en büyük vazife okullarıdır. Çünkü “yetişmekte olan nesle millî dili öğretmek vazifesi okullara düşer. Bu, okulun başlıca mühim vazifelerinden biridir. Okul bu işi bir plan ve programa göre yapar. Millî kültür hazinesinin kelimelerini ilkokul, ortaokul ve lise kademelerine taksim eder. Sonra bunları çeşitli kültür derslerine ait kitaplara serpiştirir.” (Hacıeminoğlu, 1978: 17).

1. 2. Dil Öğretiminde Kültürel Değerler

Dil öğrenimi, gerek ana dil gerekse yabancı dil için olsun, kültürden bağımsız gerçekleştirilemez. Dilin sahip olduğu kelime hazinesi, kültürün parçalarıdır. Dildeki kelimeler, mimari eserdeki taş, tuğla, çini gibi kültüre ait parçalardır. Bu sebeple, dil öğretiminin içinde kültür de vardır. Hatta dil öğretimi, çoğu kez kültüre ait öğelerin kavratılması ile mümkündür. Dolayısıyla dil öğretimi, hayat şeklinin ve kültürel

değerlerin kavranılması ile gerçekleşir. “Bir dilin söz varlığını şekillendiren, yaşama tarzıdır, diyebiliriz. Üretim ve tüketim ilişkileri hayatımıza yeni nesnelerle birlikte onların isimlerini de getirir. Evlerimiz, giysilerimiz, yiyeceklerimiz, binit ve taşıtlarımız değişirken hiç farkına varmadan dilimiz de değişmiş olur. ... Yaşama tarzıyla birlikte kimi kelimeler ölürken kimi kelimeler varlığını bambaşka anlamlara bürünerek sürdürürler. Sözcükler, hele eski sözcükler birer kelime mezarlığı gibidir.” (Develi, 2006: 6–7).

Dil öğretiminde kültürel değerlerin kavratılması, dilin doğru kullanımı için ön şartlardan biridir. Bu yüzden dil öğretimi, kültür öğelerinin aktarımıyla gerçekleşir. Özellikle, yabancı dil öğretiminde daha bariz görünen, kültür öğelerinin aktarımı gerçekleşmezse dil öğretimi tam anlamıyla gerçekleşmez. Çünkü “kültür öğelerinin gerektiği biçimde aktarılmadığı durumlarda iletişimde sıkıntılar doğmaktadır. Bu sıkıntılar gülünç durumlara yol açabileceği gibi ciddi problemleri de gündeme getirebilir.” (Özışık, 2006: 2). Dolayısıyla dil öğretimi, bir yönüyle kültür öğelerinin de öğretimidir.

“Dil olmadan kültür oluşmamaktadır. Çünkü dil insanlar arasında iletişimin, anlaşmanın, yardımlaşmanın ve paylaşmanın temel unsurudur. Toplumu oluşturan bireylerin bir arada yaşama iradesi de ortak bir dille olmaktadır.” (Yalçın, 2002: 28). Dolayısıyla dil öğretimi, kültür aktarımının tamamlayıcısı olmaktadır. Bu nedenle de kültürlenme, dil öğretimi ile sağlanabilmektedir. Bunu Mehmet Kaplan şu sözlerle ifade eder: “Türkiye’nin en mühim kültür davası, hiç şüphesiz, dil davasıdır. O bütün davaların başında gelir. Onu halletmedikçe, kültürle alakalı diğer meseleleri halletmeye imkân yoktur. Çünkü düşünce ve duyguları nesilden nesile, insandan insana nakletme vasıtası olan dil, her türlü kültür faaliyetinin temelini teşkil eder. İnsanoğlu, dil vasıtası ile, dile dayanarak düşünür; dil vasıtası ile bilgi edinir; millî ve içtimai tesianüt dil ile olur.” (Kahramanlıoğlu, 1986: 9–10).

Dil öğretiminde kültürün yeri ve kültür aktarımında dilin yeri benzerlik gösterir. Bu nedenle dil öğretimi, kültürel değerlerin kavratılması ile gerçekleşir, zenginleşir ve mükemmelleşir. Dil öğretiminde, kültür değerlerinin öğretimi geniş bir

yer tutar. Değerlerin öğretimi, söz hazinesini zenginleştirir; dili kullanma ve anlama kıvraklığı sağlar. Düşünme, duyma ve hayal etme gücü değerlerin öğretimi ile zenginleşir, millîleşir ve insani bir yön kazanır. Bu sebeple insanın geçmişini ve sahip olduğu değerlerini anlayabilmesi, dilin taşıdığı kültürel değerleri bilmesi ile mümkündür.

Duygu ve hayal bir yönüyle, düşünce ise tamamıyla kelimelere dayanır. Dolayısıyla bir insan ne kadar çok sözcük biliyorsa, düşüncesini o kadar çok geliştirmiştir. Çünkü, “Her sözcük insan zihnine kavram olarak yerleşir. Bu nedenle insan, kavramlarla, yani sözcüklerle düşünür.” (Özkırımlı, 1994: 111). İnsanlar söylenilenleri ve yazılanları anlamak, duygu ve düşüncelerini bir başkasına aktarmak için sözcüklere ihtiyaç duyarlar. Anlama ve anlatma ile sözcük dağarcığının genişliği arasında yakın bir ilgi vardır.

Sözcük dağarcığının gelişmemiş ya da zengin olması, anlamayı ve ifade etme yeteneğini etkilemektedir. İnsanların birbirlerini anlamasında da sözcükler, önemli bir işleve sahiptirler. (Tosunoğlu, 1999: 71). Bu konuda, aynı dili kullanan insanların sözcük dağarcıklarının da aynı düzeyde olması gerekir. Sözcük dağarcığını oluşturan unsurların sadece sözcükler değil; aynı zamanda atasözleri, deyimler, deyişler... gibi kültürel öğelerdir de.

Kültürel değerlerin dil öğretimindeki yeri ve önemi, Türkçe eğitim programlarının amaçlarında da belirtilmiştir. 1981 programının genel amaçlarının 7. maddesi şöyledir: “Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı, insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak.” (Türkçe ve Yazı Programı, 2000: 7). Millî Eğitimin temel amaçlarının 1. maddesinde de “Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren” ifadesi ile kültürel değerlerin öğretiminin önemi vurgulanmıştır. 2005 programının giriş kısmında ise “İnsan, kavramların bir dil bütünlüğü içinde kazandıkları değerlerle birlikte sosyalleşir.” ya da “Dil öğretiminin temel hedefi, öğrencilerin, dilin farklı bağlamlarda aldığı görünümleri kavramaları, dil aracılığıyla kendilerini ifade

edebilmeleri, değişik bilgi kaynaklarına ulaşarak duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmeleridir.” (Türkçe Programı, 2005: 2) ifadelerine yer verilmiştir. Bu ifadelerde dil öğretimi, sosyalleşme olarak görülür. Bunun yanında “dil farklı bağlamlarda aldığı görünüm” ifadesi de önemlidir. Bağlam, kültürel kodlamanın yapıldığı art-alan bilgisidir. Bu sebeple dilin farklı bağlamlarını bilmek, değerlerin öğretimiyle mümkündür. “Kültürel art-alan bilgisi ise daha üst seviyede toplumsal yapının, kültürel değerlerin bilinmesini gerektirmektedir. Yabancı dil öğretiminde öğrenciyi en çok zorlayan kısım burasıdır.” (Develi, 2006: 5).

1. 3. Kültürel Değerlerin Öğretimi

Değerler öğretimi konusunda 2005 Türkçe programının genel amaçlarında iki madde vardır: “ ... 9. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları, ... 11. Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.” (Türkçe Programı, 2005: 4). Bu maddelerde de görüleceği gibi kültürel, millî, manevi ve ahlaki değerleri tanımaları, önem vermeleri ve bu değerlerle kendilerini geliştirmeleri istenmektedir. Bu değerlerin kazanımı içinde, kültür ve sanat eserlerine ait metinlerin aracılığı gösterilmiştir. “Bireye kimlik ve kişilik kazandırma, dil öğretim yoluyla ve kitaplar aracılığıyla gerçekleştirilmektir.” (Calp, 2005: 91). Dolayısıyla dil öğretiminde değerlerin aktarımı kültür ve sanat kitaplarına ait metinlerle olmaktadır.

Metinlerde geçen dile dayalı kültürel değerlerinden en önemlileri deyimler ve atasözleridir. Atasözleri, bilgi ve düşünce birikimi ile hayata bakışı ve olayları değerlendirmeyi içinde barındırır. Genellikle bir düşünceyi, tam olarak ifade etme ve kuvvetli bir anlatımla belirtme için kullanılır. Deyimlere oranla atasözleri, daha az kullanılır. Deyimler ise mecazlı anlatımları sebebiyle, hem kısa ve öz hem de etkili bir ifade gücüne sahiptirler. Dolayısıyla deyimlerin kullanımı, cümle içinde ifadeyi belirtmek içindir. Bu yüzden de atasözlerinden daha fazla kullanılır, metinlerde daha sık rastlanır.

1. 4. Deyimler ve Özellikleri

Deyimler, bir duyguyu ya da bir düşünceyi etkili bir biçimde ifade etmeye yarayan, toplumun dil hazinesinden oluşmuş ve kalıplaşmış kelime gruplarıdır. “Deyimi çok kısa olarak, sözdizimsel açıdan kalıplaşmış ve anlamsal açıdan bir bütünlük oluşturan sözcükler topluluğu olarak tanımlayabiliriz.” (Topçu, 1999: 173). Bu tanımların yanı sıra deyimlerin, dilbilim içindeki biçim ve anlam yönünden nitelikleri, çeşitli özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde daha ayrıntılı tanımların yapılması gerekebilir. “Deyim, genellikle bir durumu, karşılaşılan olayların özelliklerini, insan karakter ve davranışlarını, insanların çeşitli fiziksel ve ruhsal niteliklerini betimlemek üzere, birden çok sözcükle oluşturulur.” (Aksan, 2002: 95). Dilbilimin söz varlığını inceleyen özel bir dalı deyimlerle ilgilidir. Fransızcada “*phraséologie*” ve “*idiomatique*”, Almancada “*phraseologie*” ve “*idiomatik*” adı verilen bu dal, deyimleri inceler. Buna göre deyimleştirme (Alm. *Idiomatizität*), kelimelerin asıl anlamı dışında bir araya getirilmesiyle oluşur. Bu biçimde ortaya çıkan ögeler, tam deyim niteliği taşır. “Saman altından su yürütmek”, böyle bir deyimdir. (Aksan, 2002: 95).

Deyimlerin kendileri dışındaki kelime grupları ile benzerlik gösteren yönleri vardır. Bu sebeple “kalıplaşma yeterli bir ayırt edici özellik değildir. Üzerinde çalıştığımız her iki dilde de deyim sayılamayacak başka kalıplaşmış söz türleri de vardır ve deyimlerle bunların sınırlarını belirlemek her zaman kolay değildir. Bu nedenle deyimler, atasözleri, bileşik sözcükler, dualar, kargışlar v.b. hem bir dilin kendi içinde hem de diller arası karşılaştırmalarda birbirine karıştırılır.” (Topçu, 1999: 173). Bu sebeple deyimleri, kendine yakın diğer kelime gruplarından ayırmak için deyimlere ait özelliklerin çok iyi belirlenmesi gerekir. Nazmiye Topçu, deyimi şu üç temel özelliğinden hareket ederek tanımlayıp, atasözleri ve bileşik kelimelerden şu şekilde ayrılabilceğimizi belirtmiştir:

“1- Biçimsel açıdan, deyimler, atasözleri ve bileşik sözcükler, kalıplaşma özellikleriyle birbirlerine benzerler. Ancak, atasözleri bitmiş tümce (Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.); bileşik sözcükler ise aralarına çekim ve yapım eki

alamayacak kadar kaynaşmış, bitişik tek sözcük durumundadırlar ve isim, sıfat, edat ve bağlaç gibi kullanılırlar. Örneğin, balıksırtı, dedikodu, gitgide, vurdumduymaz vb.

Oysa deyimler en az iki sözcükten oluşmuş ve bu sözcüklerden kimileri isim ve fiil çekimine girmiş (kaşla göz arasında, gözü pek, içli dışlı...); bazen tümce (dostlar alışverişte görsün, incir çekirdeğini doldurmaz), çoğu kez de bir mastarla biten ve yüklem görevini üstlenen sözcük öbekleridir. (damarı tutmak, ağzına bir parmak bal çalmak v.b.). Bu özellikleriyle deyimler, söylem içinde, sözdizimsel bağlamda, atasözleri gibi tamamen bağımsız konumda değildirler. Daha esnek ve açık bir yapıya sahiptirler, örneğin çekim ekleri zaman ve kişiye göre değişebilir: "Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olacağını bilse bu işlere asla kalkışmazdı" .

2- Deyimler bir kavramı, özel bir kalıp içinde, renkli, ilginç ve hoş bir anlatımla belirtmek için bulunmuş sözlerdir. Deyimi oluşturan sözcüklerin tek tek değil, toplu ve bir bütün olarak anlamları vardır. Örneğin, kendini dev aynasında görmek (kendini beğenmek), kafayı çekmek (içmek), ciğerine işlemek (çok dokunmak) v.b.

Ayrıca deyimler bir kavramı belirtirken, atasözlerinde olduğu gibi herhangi bir yargı, öğüt, kural ya da deneyim aktarma görevini üstlenmezler. Bu özelliklerinden dolayı da bir dilden başka bir dile çevrilemezler. Fransızca passer l'arme à gauche (ölmek): "silahını sol tarafına geçirmek" diye çevrildiğinde Türkçede hiç bir anlam ifade etmez.

3- Deyimlerin birçoğunda kavramlar, değişmece, benzetme v.b. gibi söz sanatları aracılığıyla belirtilir. Her ulusun, ülkenin, kültürün, hatta her kuşağın kendine özgü bir yaratma gücü vardır, çünkü dünyayı algılama şekli, yaşadığı çevreyle kurduğu ilişki farklıdır. Dilde buna en güzel kanıtları ise, çeşit çeşit imgeleriyle, benzetmeleriyle atasözleri ve deyimlerde buluyoruz. Deyimlerde her ne kadar gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki nedensiz gibi görünse de, benzetmelerdeki imgelerin arkasında çoğu kez bir toplumun yaşam ve düşünce

biçimiyle, kültürüyle ilgili ipuçları gizlidir. Ancak, tüm kültürel farklılıklarına karşın, deyimlerde ortak özelliklere, ortak benzetmelere rastlamak da olası.” (Topçu, 1999: 174).

Deyimlerin öğretim sürecinde göz önünde bulundurulması gereken özellikleri vardır (Onursal, 2000: 259–265). Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

Birden fazla kelimedenden meydana geldikleri ve bu kelimelerin birbirlerine dil bilgisi kurallarıyla bağlamış oldukları için deyimler birer dilsel gösterge niteliği taşımaktadırlar. Bunların diğer dilsel göstergelerden farklı olarak tek bir gösterenleri ve tek bir gösterilenleri vardır. İçerdikleri kelimelerin anlamlarından bağımsız tek bir dil dışı gerçekliğe gönderme yaparlar (Galisson, Coste, 1976: 465). Bu yüzden de, "deyimleri oluşturan kelimelerin anlamlarını ve bu kelimelerin birbirine bağlanmasını sağlayan sözdizimsel kuralları bilmek, bu deyimlerin anlamlarını çözmek için yeterli değildir" (Rey, Chantreau, 1997: VI-XII).

Deyimler kalıplaşmış birer bütün oluştururlar; onları oluşturan kelimeler ve sözdizimsel yapılarda herhangi bir değişiklik yapılması durumunda anlamlarını yitirirler. Deyimler, "kimliklerini ve anlamlarını ancak kalıplaşmış biçimleriyle kullanıldıklarında koruyabilirler" (Guiraud, 1973: 6–43).

Deyimler çeşitli yapılarda kurulmuştur. İsim tamlaması, sıfat tamlaması veya birleşik fiil şeklinde kurulmuş deyimler vardır. Alışılmış dil bilgisi kuralları dışında, özel biçimlerle kurulmuş deyimler de vardır. Türkçede deyimlerin bir kısmında eksilteli anlatım görülmektedir. Bunun yanında cümle içinde kullanılırken deyimlerin ana yapısı değişmez; fakat deyim oluşturan kelimelerin çekimleri, zamirleri değişebilir.

Genelde deyimler tek başına kullanılmaz. Cümle içinde kelime türü görevlerinde kullanılır. Deyimler, cümle içinde birer dil bilgisel sözcük türü değeri taşıyabilir. Bunlar ad, sıfat, belirteç ve eylem yerine geçebilirler. Bununla birlikte, dil bilgisel öğeler olarak değil de, kendi kendilerine birer cümle oluşturabilen deyimler

de vardır. Bunlar, "ünlemler ve bağımsız birer tümce oluşturabilen, atasözlerine yakın" olan deyimlerdir (Rey, Chantreau, 1997: VI-XII).

Deyimler, öğüt verme veya insanlara rehberlik etme gibi bir amaç taşımaz. Buna karşılık deyimler bir milletin hayata bakışını, âdetlerini, göreneklerini, inançlarını yansıtır. Karşıma çıkabilecek birkaç ayırksı göstergenin dışında, bir dile ait deyimler, bir başka dile kelimesi kelimesine çevrilemezler (Onursal, 2000: 259–265).

Deyimlerin önemli bir özelliği, söz sanatları içermeleridir. Deyimlerin çoğunun mecaz anlamlı olduğu genel bir kanaattir. Bunun yanında kavramları değişmece yoluyla, anlatım güzelliği ve özgünlüğü içinde belirten bu kalıplaşmış söz öbeklerini (Aksoy, 1995: 498) incelediğimizde, düzdeğişmecenin yanı sıra, örtmece, kaydırma, abartma, karşıtlama, benzetme gibi, sözbilim (rhétorique) ve biçimin hemen hemen bütün çeşitlerini bulabiliriz. (Lafleur, 1984: VII-XX).

Deyimlerin bir kısmı gerçek anlamlıdır. “İşimizin çoğu gitti, azı kaldı.” veya “Onun ismi var, cismi yok.” (Ses, 2004: X), cümlelerindeki deyimler gerçek anlamlıdır. Bunun yanı sıra deyimler, anonim özelliktedir. Argo ifade kalıplarının, güzel söz kalıplarının (duaların, bedduaların...) kullanıla kullanıla deyimleştikleri görülebilir.

Deyimlerin bir diğer önemli özelliği ise, daha önce yaşanmış tarihi ve sosyal olaylara, hikâyelere, masallara ve fıkralara dayanmalarıdır. “Bir deyim tarihi seyri ve hikâyesi bilinmezse deyim tam bir anlam kazanmaz. Mesela; ‘İpe un sermek deyimi’ 13. yy da ortaya çıkmış ve Nasrettin Hoca’dan günümüze kadar gelmiştir. ‘Yüreği soğumak’ deyimi de Şeyhi’nin Harname’sinde bundan beş asır önce ifade edilmiştir” (Kavas, 2005: 18).

1. 5. Deyimlerin Öğretimi

Bir dili incelikleriyle, komik, eğlenceli, garip, belki de kaba yanlarıyla, kısacası bütün yönleriyle bilmek için deyimlerin öğretimi çok önemlidir. Deyimlerin öğretimi, iletişimi kolaylaştıracak, daha doyurucu ve zevkli kılacaktır. Bu sadece ana dil öğretimi için değil, aynı zamanda yabancı dil öğretimi için de geçerlidir. “Hatta kimi ortam ve durumlarda kullanım sıklıkları (kitle iletişim araçlarında olduğu gibi) ya da söylem içindeki çeşitli işlevleri dilde ekonomik davranmak amacı ile özet, başlık olarak kullanımları; söyleme canlılık kazandırmak ve renkli kılmak, dolayısıyla ilgi uyandırmak ve etkili olmak amacı ile reklâmlarda kullanımları v.s. göz önünde bulundurulduğunda, bazı deyimlerin bilinmemesi, o dili ana dili olarak kullanan ile yabancı dil olarak kullanan arasındaki bildirişimi olumsuz yönde etkileyecektir.” (Topçu,1999: 174).

Deyimlerin öğretimi, kullanım fazlalığı ve sayıca çoklukları gibi sebeplerle diğer dile dayalı kültürel öğelerden ayrılır. İki veya daha çok kelimeden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan deyimler, duygu ve düşüncelerimizi dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır. Bu nedenle ders kitaplarına seçilen metinlerde yer alan deyimler, sözcük dağarcığını zenginleştirmede de önemli bir rol üstlenir. Metinlerde kavratılması gereken sözcükler içinde değerlendirilen deyimler, her metinde belirli bir oranda bulunması önem arz eden değerlerdir de.

1. 6. Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı

Türkçe öğretim programları, dönemin sosyal, bilim ve teknik gelişmelerine paralel olarak belirli aralıklarla ihtiyaca mukabil değiştirilmiştir. Programdaki son değişme, 1981 programıyla yapılmıştır. Bu program, 26 Ekim 1981 tarihinde 2098 Tebliğler dergisi yayınlanmıştır. Çok kapsamlı bir Türkçe öğretim programıdır. Dil öğretimindeki dört temel beceri, “anlama, anlatım ve dil bilgisi” bölümleriyle 1’den 8’e kadar bütün sınıflarda nasıl uygulanacağı, hangi davranışların kazandırılacağı ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.

Kuşkusuz 1981 Türkçe Programı, zamanına göre hazırlanmış en kapsamlı programdır. Bununla beraber bu programın da eksiklikleri yönleri ve kusurları vardır. Yeni program hazırlanırken Millî Eğitim Bakanlığı hem önceki programın değerlendirmesini yapmak hem de yeni program için bir ön hazırlık çalışması yapmak amacıyla program geliştirme komisyonları oluşturmuştur. Bu komisyonlarda Türkçe öğretimi sahasının akademisyenleri, MEB internet sitesinde yayınlanan dikkate değer görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerle, ana dili öğretiminin sadece Türkçe dersiyle sınırlı kalmaması, rasyonel olması, öğrenci merkezli olması... gibi konuların dile getirdiği görülür.

Emin Karip, program için şunları belirtmiş: “Seksen yıllık Cumhuriyet geçmişimiz var. Ama hâlâ Türkçeyi yeterince konuşamayanlar var. Ana dili eğitimi tartışılmamalı, Türkçenin öğretilmesi tartışılmalıdır.

İngiltere programlarını incelediğimde bütün programların ana dili ile ilişkilendirildiğini gördüm. Örneğin Matematik programında bazı terimlerle ana dili dersine gönderme yapılmış. Bütün konular ana dille ilişkilendirilmiş. Bu fırsatı değerlendirip hem sınıflar arası hem de dersler arası paralellik sağlamalıyız. Var olan birikimi kullanarak yapılan çalışmaları iyi incelemeliyiz. EARGED'in yaptığı ihtiyaç belirleme analiz raporlarından yararlanmalıyız. Ancak bu raporlar bağlayıcı olmamalıdır.” (Karip, 2003). Ana dili öğretiminin sadece ana dil dersi programında değil, bütün ders programlarında yer verilmesi gereken bir konu olduğunu vurgulamıştır.

Ziya Selçuk da aynı şekilde, ana dili öğretiminin sadece Türkçe dersiyle sınırlandırılmaması görüşündedir; “Türkçenin iyi konuşulmadığı yörelerde Türkçenin öğretimi, projenin bir parçası. Dilin merkeze oturtularak dersler arasındaki bağlantıların kurulması gerekiyor. Matematikte Türkçenin hangi hedefinin yer alacağı verilebilir.” (Selçuk, 2003).

Mustafa Kaçalin de ana dili öğretiminin sadece Türkçe dersiyle sınırlandırılmaması görüşüne katılır. Ona göre, program ihtiyaçları karşılamalı ve

kuru ifadelerden arındırılmalıdır. “Şimdiye kadar Türkçe öğretiminde adı büyük yazarlardan hareket ediliyordu. Hâlbuki program ihtiyaçtan ve ortamdan yola çıkılarak hazırlanmalı. Türkçe diğer derslerle bağlantılı olmalı. Diğer alanlardaki birçok terim Türkçe değil (Hipotenüs gibi). Önümüze ket vuran bazı kelimelere Türkçenin müdahale hakkı olmalı. Uygulamaya çok önem verilmeli. Doğru bilginin kaynakları olarak eskiye, sevdirci ve özendirici bir şekilde yer verilmeli. Kitap arkasındaki sözlükler kuru ifadelerle yer alıyor. Sözcükler görsel olarak verilmeli. Tarifler çok önemli. Büyük eserlerimiz var. Bunlar dikkate alınmalı. Osmanlı, Lâtince gibidir. Osmanlıyı her şeyiyle reddetmemeliyiz. Öğrenci, o dönemin eserlerini okursa moral gücü kazanır.” (Kaçalın, 2003).

Hayati Akyol ise programın rasyonel olmasını ve kazanımların tesadüfe bırakılmamasını ister. “Öncelikle programın bir rasyoneli olmalı, yani yol haritası olmalı. Programın başında hangi ihtiyacı karşılayacak biçimde hazırlandığı belirtilmeli. Türkçe öğretimi hem beceri kazandırma hem de bu becerileri geliştirme işidir.

...

Kelime hazinesinin gelişimi tesadüfe bırakılmamalı, kelime hazinesinin tespiti çalışması yapılmalı. Böyle bir çalışma yurt dışında 10-15 yıllık bir dönemi kapsamış. Önce kelimeler tanıtılıp sonra metinler işlenmeli. Yazı programı ile ciddi şekilde uğraşılmalı. Bazı harflerin yapımında zorlanmalar var. Ben özellikle ana dil öğretimi yerine Türkçe öğretimi ifadesini kullanıyorum. Çünkü yanlış anlaşılabilir. Türkçenin doğru ve güzel konuşulmadığı yöreler için programda ayrı bir bölüm olmalı. O yörelerin insanları oralarda öğretmenlik yapmamalı. Metinler tutarsız, mesajı yok, dil bilgisi amacıyla kullanılıyor. Oysa metinlerdeki manalar hissedilmeli. Okuma yazma uzmanları olmalı (rehberlik uzmanı gibi). Hedef davranışın iyice sıkıldığını düşünüyorum. 3. sınıfa kadar sırada oturma davranışı var. Duyuşsal hedeflerin yazımı da zor.” (Akyol, 2003).

Cemal Yıldız ise ana dili öğretimi programının dil odaklı değil, iletişim odaklı bir program olması gerektiğini savunur. Çünkü ihtiyacı karşılayacak olan budur. “Almanya'da 10 yılda bir programlar yenilenmektedir. Dilbilim ve iletişimin

verilerinden yararlanılmalıdır. Avrupa ülkeleri dil odaklı bir program yerine, öğrencinin iletişim becerilerini esas alan programlar hazırlamaktadır. Ayrıca bu programların hazırlanışında çoklu zekâ kuramı da işe koşulmalı, öğrencinin günlük hayattaki ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte düzenleme yapılmalıdır. Yeni programın iletişim odaklı, öğrenci merkezli bir program olmasını dilerim. Yapılan çalışma bence de boşa gitmemeli, hazırlanan yeni programın gözden geçirilmesini onaylıyorum.” (Yıldız, 2003).

İbrahim İlkhan ise ana dil öğretimindeki sorunları okumaya bağlar. “Ben de dilbilimciyim. Türkçeyi kullanma becerisi, okuma merakından kaynaklanır. Öğrencilerimiz çok okumuyor. Bu nedenle dil açısından gelişmeyen öğrenciyi okumaya sevk etmeliyiz. Üniversite düzeyinde dahi dilekçe yazamayanlar var. Öğrencilere, öğrenmeyi öğretmeliyiz. Bunu oturtmak gereğini düşünüyorum. Öğrenci merkezli yaklaşımı esas almalıyız. Ayrıca öğrenci, bilgiyi nasıl üretecek bunun da yollarını bulmalıyız.” (İlkhan, 2003).

Bu görüşler değerlendirilmiş ve öneriler hazırlanmıştır. 17. 06. 2003 tarihinde Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığında İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programının geliştirilmesine yönelik yapılan toplantı sonucu ortaya çıkan Türkçe öğretimiyle ilgili ve Türkçe dersi öğretim programının hazırlanması ile ilgili öneriler şunlardır:

Türkçe öğretimiyle ilgili şu öneriler dile getirilmiştir:

- 1981'den bu yana uygulanmakta olan Türkçe Öğretim Programının temel felsefesi üzerine yapılandırılan taslak Türkçe Dersi Öğretim Programı mutlaka değerlendirilmeli
- Çalışmaları tamamlanmış olan orta öğretim “Edebiyat” ile “Türk Dili ve Anlatım” derslerine ait taslak öğretim programları da değerlendirilmeli
- Türkçe kitaplarına alınacak metinlerin mutlaka ana fikri olmalı
- Dili öğretmek için özel metin üretme çalışmalarına ağırlık verilmeli
- Kitaplardaki sözlük bölümleri görsel öğelerle zenginleştirilmeli

- TTKB'de uzmanlardan oluşan, “Çocuk Kitapları İnceleme Birimi” kurulmalı
- Okullarımızda Türkçe öğretimi için “dil derslikleri” oluşturulmalı
- Taslak programların incelenmesi, yeni yaklaşımlardan haberdar kişilerden oluşan bir grup tarafından yapılmalı
- Öğretmen, değişik ortamları değerlendirecek biçimde donanımlı yetiştirilmeli
- Sınıflara göre öğrencinin kullanması gereken sözcük sayısının tespiti çalışması yapılmalı
- Doğal ortamda öğrenme gerçekleştirilmeli
- Soyut kavramlar somutlaştırılarak öğretilmeli
- Yurt dışında yaşayan Türk çocukları ile Orta Asya'daki Türk varlığına yönelik Türkçe öğretim programları hazırlanmalı

Türkçe dersi öğretim programının hazırlanması ile ilgili ise şu önerilere yer verilmiştir:

- Standart temelli ya da kazanıma dayalı bir anlayış esas alınmalı
- Programlarda sınıflar ve dersler arası paralellik sağlanmalı
- Dilimizin incelikleri sezdirilmeli
- Türkçe öğretimi, konulardan çok beceri kazandırma üzerine yapılandırılmalı
- Türkçenin dinleme, konuşma, okuma, yazma boyutlarına görsel boyut da eklenmeli
- İletişim odaklı, öğrenci merkezli bir yaklaşım izlenmeli
- Türkçeyi yeterince düzgün konuşamayanlar için özel bir bölüm yer almalı
- Teknolojik okur- yazarlığa yer verilmeli
- Tematik yaklaşıma yer verilmeli
- Çoklu zekâ kuramından yararlanılmalı
- Öğrencilerin bireysel farklılıkları, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmalı
- Öğrencinin eleştirel bir yaklaşım kazanmasına özen gösterilmeli
- Metinler arası okuma, düşünme ve kavrama ilişkisine önem verilmeli
- Metin seçimi hassasiyetle yapılmalı

- Ders dışı ortamlardan da yararlanma konusunda program rehberlik etmeli
- Bölgesel koşullar dikkate alınmalı
- Türkçe dersi diğer derslerle ilişkilendirilmeli
- Programlarda bilimsel kaynaklar gösterilmeli
- Mevcut yazı programındaki hatalar düzeltilmeli
- Programda, ölçme sorularının bilgi düzeyinin üstüne çıkarılmasıyla ilgili açıklamalar yer almalı
- Öğrencinin bilgi üretmesine yönelik yapılandırılmalı
- Programda tek bir yöntem önerilmemeli (özellikle ilk okuma ve yazma öğretiminde)
- Terimlerin Türkçeleri olmalı
- Öğrenciye okuma alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalı
- Okuma alışkanlığını geliştirmek için okuma dosyasının tutulması vurgulanmalı
- İlk üç sınıfta beceri kazandırma, daha sonra bu becerileri geliştirme yoluna gidilmeli
- Kavram haritaları hazırlanmalı

Bu görüş ve değerlendirmelerle, 2005 Türkçe Programı hazırlanmıştır. Çünkü 1981 programı, zamanın sosyal, bilim ve teknik koşullarına göre zayıf kalmıştır. Bu konuda Prof. Dr. Firdevs Güneş'in şu sözleri de oldukça önemlidir:

“Ülkemizde eğitimin en büyük sorunlarından biri öğrencilerimizin bilgiyi ezberlemesi veya aynen alması sonucunda kendilerini geliştirememeleridir. Bu durumu ortadan kaldırmak için Millî Eğitim Bakanlığı, çocukların gelişimi ve ülkemizin geleceği açısından müfredat değişimine gitti. Siz öğrenciye hangi bilgiyi veriyorsanız verin, hangi çalışmayı yapıyorsanız yapın, onların zihinsel becerilerinde fazla bir gelişime ulaşamıyorsanız, eğitimde de fazla bir yere ulaşamazsınız. Yeni müfredat bu sorunsalı çözmek üzerine geliştirilmiş bir değişim içeriyor. Eğitimin her aşamasında yer alan bu sorun için MEB, ilköğretim kurumlarından başlayıp, son gelişmeleri göz önüne alarak bir değişim başlattı. Yeni müfredat, düşünen, anlayan, karar verebilen, sorgulayan, sorun çözen, sınıflama, ilişki kurma, analiz, sentez gibi

zihinsel becerilerini geliştirebilen, iletişim yönü, girişimcilik yönü gelişmiş, kendini ifade eden, bilgiyi araştıran, bilgiyi ezberlemeyen, bilgiye ulaşan, üreten öğrenciler yetiştirmeyi temel aldı. Geliştirilmesi pek mümkün olmayan beceriler gibi görünse de müfredat, programlarda bunları tek tek çeşitli etkinliklerle, materyallerle ve çalışmalarla gerçekleştirebilecek altyapıyı kurdu.” (Güneş, 2005: 25). Ezberci eğitimden kurtulmanın yolu sorgulayıcı, araştırmacı ve üretici bir düşüncenin kazandırılmasına bağlanmıştır. Bunun yeni programda göz önüne alındığını söylemiştir ki bu oldukça önemlidir. Yeni program, bu yönüyle de dikkat çekicidir.

Yapısalcı yaklaşımı benimseyen yeni Türkçe Programı (6–8. Sınıflar) dil öğretimini okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma temel becerileri ile bu becerileri destekleyen dil bilgisi alanlarına ayırmıştır. Yeni programı Prof. Dr. Murat Özbay, şu şekilde değerlendirir:

“Yeni Türkçe Öğretim Programı, yapılandırıcı yaklaşıma göre hazırlanmıştır. Bu, öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçirme, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim kurma, uygulama ve değerlendirme gibi kavramları öne çıkararak öğrenciye merkeze alan ve dil becerilerinin bir bütün olarak ele alınıp kazandırılmasını vurgulayan bir yaklaşımdır. Buna göre, öğrenme sürecinde öğrencinin birikim ve deneyimlerinden hareketle sorunlara çözümler üretmesi, öğrenme – öğretme etkinliklerinde öğrencinin gelişim düzeyinin dikkate alınması, dolayısıyla değerlendirmede öğretim sürecindeki gelişimin de önemli olduğu benimsenmiştir.” (Özbay, 2006: V).

Sonuç olarak yeni programın, eski programlara göre, biraz daha detaylı ele alındığını ve çok yönlü çalışmalarla hazırlandığını söyleyebiliriz.

1. 7. Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programında 6. Sınıfa Ait Deyimlerle İlgili Bölümler

1. 7. 1. Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programında 6. Sınıfa Ait Öğrenme Alanlarında Deyimlerle İlgili Bölümler

Tablo 1.7.1.1. 6. Sınıf Okuma Alanında Deyimler (Türkçe Programı, 2005: 22)

ÖĞRENME ALANI: OKUMA		6.Sınıf
KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
8. Söz varlığını zenginleştirme 1. Kelime listelerini kullanır. 2. Söz ve söz gruplarını anlam özelliklerine göre (eş anlam, zıt anlam, gerçek anlam vb.) farklı bağlamlarda kullanır. 3. <u>Terim, deyim, atasözü ve söz kalıplarını anlamlarına uygun olarak kullanır.</u> 4. Metindeki kelimeleri, günlük hayattaki bağlamını dikkate alarak cümle içinde kullanır. 5. Sözlüklerden yararlanır.	 2. “Sihirli Kareler”: Okunan metinden hareketle hazırlanan bulmacalar çözülür. (bk. kılavuz) 3. “Atasözlerimiz Canlandı”: Metinde geçen bir deyim veya atasözüyle ilgili oyun hazırlanır. 5. “Kelime Küpü”: Öğrenciler gruplara ayrılarak her gruba bir kelime küpü verilir. Metinde ilk kez karşılaşılan kelimeler, küpün farklı yüzlerine yazılır. Her kelimeye farklı puanlar verilir. Küp sırayla atılarak öğrencilerden gelen kelimelerle ilgili birbirinden farklı cümleler oluşturmaları istenir. Arkadaşıyla aynı cümleyi kuran ve belirlenen sürede cümleleri söyleyemeyen öğrenci oyundan çekilir. Oyun sonunda en çok puan alan öğrenci birinci olur. (bk. kılavuz)	8. 1. Okuyacağı metinde geçen veya metin okunduktan sonra oluşturulan kelimeler liste hâlinde öğrencilere verilerek çeşitli etkinlikler yaptırılır. ↻ 8. 1. Konuşma ve yazma ile ilişkilendirilir. [!] 8.5. <u>Türkçe sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü, terimler sözlüğü, ansiklopedik sözlük vb. den yararlanır.</u> 📖 Söz varlığını zenginleştirmeye ilgili kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurulmalı sorular; çalışma kâğıtları, kavram haritası, standart testler, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, okuma gelişim dosyaları kullanılabilir.

Tablo 1.7.1.2. 6. Sınıf Dinleme/İzleme Alanında Deyimler (Türkçe Programı, 2005: 29)

ÖĞRENME ALANI: DİNLEME/İZLEME		6.Sınıf
KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
6. Söz varlığını zenginleştirme 1. Dinlediklerinden/izlediklerinden hareketle yeni öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur. 2. Dinleme/izleme sonrası sözlük kullanır. 3. Kelime oyunları oynar. 4. Tekerleme, sayısmaca, bilmece ve yanıltmacaları ezberler/kullanır. 5. Şiir, türkü, şarkı türlerinde metinler ezberler. 6. <u>Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili deyim ve atasözleri bulur.</u>	 “Sözlük Oluşturuyorum”: İsim veya fiillerden sözlük oluşturulur. (bk. kılavuz) 4. “Çin Seddi”: Ortaya iki paralel çizgi çizilerek hayalî bir Çin Seddi oluşturulur. Bir muhafız seçilir. Muhafızın görevi belirsiz sesler çıkararak tekerlemenin söylenmesini engellemektir. Beşer kişilik iki gruba ayrılan öğrencilerden ezberlediği tekerlemeyi söyleyenler muhafızı geçerek Çin Seddi’ni aşar. 6. “Eşini Bul”: - Belli sayıda seçilen atasözleri ikiye bölünerek bir sütuna yerleştirilir. Diğer sütuna ise atasözlerinin parçaları karışık olarak dizilir. Öğrencilerden parçaları eşleştirerek atasözünü birleştirme-leri istenir. - <u>Atasözü ve deyimler için hikâyeler oluşturulur.</u>	↻ 6. 1. Dil bilgisi ile ilişkilendirilir. ↻ 6. 2. Okuma ile ilişkilendirilir. ↻ 6. 4. Konuşma ile ilişkilendirilir. [!] 6.5. Türkü ve şarkılar ezgileriyle söylenir. Amaç öğrencinin müzik yeteneğini ölçmek değil, öz güven ve cesaretini artırmaktır. 📁 Söz varlığını zenginleştirmeye ilgili kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurulmalı sorular; çalışma kâğıtları, performans değerlendirme formları, kavram haritası, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.

Tablo 1.7.1.3. 6. Sınıf Konuşma Alanında Deyimler (Türkçe Programı, 2005: 35)

ÖĞRENME ALANI: KONUŞMA		6.Sınıf
KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
5. Kendini sözlü olarak ifade etme 1. <u>Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.</u> 2. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini konuşarak ifade eder. 3. Anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorar. 4. Söylediklerinin sorumluluğunu taşır. 5. Sorunlarına konuşarak çözüm arar. 6. Beğeni, tepki ve isteklerini sözlü olarak ifade eder ve gerekli yerlere bildirir.	 1. “Maymun Gözünü Açtı”: Deyim ve atasözlerinin hikâyesi araştırılarak sınıfta anlatılır. Anlatımlar içeriğe uygun resimler yapılarak desteklenir. (bk. kılavuz) 2. “Bir Kuş Olsaydım!”: Öğrenciler kendilerini bir kuş olarak hayal ederler. Nereye ve kimin yanına gitmek istediklerini sebepleriyle anlatırlar. 2. Tanıtma: “Ben kimim, yaşadığım yer neresi ve ailemdeki yerim nedir?” sorularından yola çıkılarak duyguları da içeren bir konuşma yapılır. 6. “Ben Bir Rehberim”: Yaşanılan bölgenin tarihî mekânlarına veya doğal güzelliği olan yerlerine gezi düzenlenir. Öğrencilerden biri veya birkaçı rehber olarak görevlendirilir. Görevli öğrenciler tanıtacakları mekânlarla ilgili yeterli bilgi toplarlar. Gezi sırasında arkadaşlarına rehberlik yaparak mekânı tanıtır. (bk. kılavuz) 10. Drama: “İzin alma, istekte bulunma vb.” durumlara ilişkin canlandırma yapılır.	↻ 5. 1. Yazma ile ilişkilendirilir. ✍ 5. 2. Sağlık Kültürü (10) ✍ 5. 2. İnsan Hakları ve Vatandaşlık (12) [!] Öz güven ve cesarettен yoksun olan öğrencilere konuşma etkinliklerinde özellikle görev verilir. Konuşmaları sırasında bu öğrenciler cesaretlendirilir. Konuşma hataları uygun bir zamanda ve uygun bir dille belirtilir. ↻ 5. 6. Yazma ile ilişkilendirilir. ✍ 5. 6. Rehberlik ve Psikolojik Danışma (5) 📖 Kendini sözlü olarak ifade etmeyle ilgili kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı sorular; çalışma kâğıtları, proje değerlendirme formları, performans değerlendirme formları, süreç gelişim dosyaları, değerlendirme anketleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.

Tablo 1.7.1.4. 6. Sınıf Yazma Alanında Deyimler (Türkçe Programı, 2005: 40)

ÖĞRENME ALANI: YAZMA		6.Sınıf
KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
3. Kendini yazılı olarak ifade etme 1. Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır. 2. Herhangi bir konudaki duygu, düşünce, hayal ve tasarılarını anlatır. 3. Yazılarında günlük hayattan ve kendi deneyimlerinden örnekler verir.	 1. Bulmaca: Kazandırılacak kelime, kavram, atasözü ve deyimlerle ilgili bulmaca oluşturulur ve çözülür. 2. “Denemeler”: Öğrencilere bir konu verilir. Bu konuyla ilgili çağrışım yapan kelimeler listelenir. Bu kelimelerden birbiriyle ilişkili olanlar eşleştirilir. Konuyla ilgili bilgiler gözden geçirilir. Öğrenciler, yazdıklarının taslağını yanlarındaki arkadaşlarına okutarak görüşlerini alırlar. Gerekli düzeltmeleri yaparak yazılarına son hâlini verirler. (bk. kılavuz) 3. “Geçmiş Yolculuk”: Seçilen bir anı ile ilgili zihin haritası oluşturulur. Hatırlananlar resimlenir ve bu resimlere uygun diyaloglar konuşma baloncuklarına yerleştirilir. (bk. kılavuz) “Ben olsaydım...” kalıp ifadesinden yola çıkılarak duygu ve düşünceler yazılır. “Rüyalar da Olmasa”: Etkilenilen rüyalar yazılır. “Dilek Kutusu”: Sınıfta veya okulda dilek kutusu oluşturularak derslerin işlenişine ya da etkinliklere yönelik düşünce, istek ve eleştiriler yazılır.	↻ 3. 1. Okuma ve dinleme/izleme ile ilişkilendirilir. Kendini yazılı olarak ifade etmeyle ilgili kazanımların değerlendirilmesinde; çalışma kâğıtları, proje değerlendirme formları, performans değerlendirme formları, yazılı anlatım değerlendirme ölçeği, süreç gelişim dosyaları, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.

Tablo 1.7.1.5. 6. Sınıf Dil Bilgisi Alanında Deyimler (Türkçe Programı, 2005: 49)

ÖĞRENME ALANI: DİL BİLGİSİ		6.Sınıf
KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
2. Kelimelerin ve kelime gruplarının anlam özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları uygulama 1. Kelimelerin temel, yan, mecaz ve terim anlamlarıyla kullanımlarını kavrar. 2. Atasözü, deyim, özdeyişler ile mecazlı ifadelerin anlatımlarda kazandığı anlam özelliklerini kavrar, bunları uygun durumlarda kullanır.	 1. Anlamını yazma: Cümlelerdeki kelimelerin altına, hangi anlamlarıyla kullanıldığı yazılır. 1. Farklı olanı bulma: Temel-/mecaz/terim anlamlarında kullanılan/kullanılmayan kelimeler arasında farklı olan bulunur. 1. Boşluk doldurma: Bulmacalardaki boşluklar uygun kelimelerle tamamlanır. 1. Düzenimi Kaybettim Yardım Eder misin?: İşlenen tema/konu sonunda, öğrenilen kelimelerin harflerinin yerleri değiştirilerek öğrencilerden bu kelimeleri bulmaları ve cümle içinde kullanmaları istenir. (bk. kılavuz) 2. Boşluk doldurma: <u>Atasözleri ve deyimlerin hikâyeleri araştırılır.</u> 2. Eşleştirme: <u>Atasözleri ve deyimler uygun tutumlarla/davranışlarla eşleştirilir. (bk. kılavuz)</u> 2. Gruplandırma: <u>Atasözleri ve deyimler anlam özelliklerine göre gruplandırılır.</u> 2. Drama: <u>Atasözleri ve deyimlerin bazıları oyunlaştırılır.</u>	 Kelimelerin ve kelime gruplarının anlam özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları uygulamayla ilgili kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurulmalı sorular; çalışma kâğıtları, standart testler, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.

Programda yer alan dil becerilerine göre deyimlerin öğretimdeki yeri görülmektedir. Buna göre;

Okuma alanında, söz varlığını zenginleştirme bölümünde bulunan deyimlerin, terim, atasözü ve söz kalıpları ile birlikte anlamlarına uygun olarak kullanılması istenir. Bunun için de “Atasözlerimiz Canlandı” adı altında metinde geçen bir deyim veya atasözüyle ilgili oyun hazırlanacak bir etkinliğin düzenlenmesi istenmiştir.

Dinleme / İzleme alanında, söz varlığını zenginleştirme bölümünde bulunan deyimler konusunda yapılması istenen şudur: Dinledikleriyle / izledikleriyle ilgili deyim ve atasözlerini bulmaları ve bunlarla, atasözü ve deyimlere uygun, hikâye oluşturulacak bir etkinlik yapılması beklenir.

Konuşma alanında, kendini ifade etme bölümünde yer alan yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanması için “Maymun Gözünü Açtı” etkinlik örneğinde olduğu gibi deyim ve atasözlerinin hikâyesi araştırılıp sınıfta anlatılması ve anlatımların içeriğe uygun resimler yaptırılarak desteklenmesi sağlanır.

Yazma alanında, kendini yazılı olarak ifade etme bölümünde yeni öğrenilen kelime, kavram, atasözü ile deyimlerin kavratılması için bulmaca oluşturulup çözdürülecek bir etkinlik yapılması istenmiştir.

Dil bilgisi alanında, kelimelerin ve kelime gruplarının anlam özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları uygulama bölümünde deyimleri görürüz. Burada atasözü, deyim, özdeyişler ile mecazlı ifadelerin anlatımlarda kazandığı anlam özelliklerinin kavranması, bunların uygun durumlarda kullanması için boşluk doldurma (Atasözleri ve deyimlerin hikâyeleri araştırılır), eşleştirme (Atasözleri ve deyimler uygun tutumlarla/davranışlarla eşleştirilir), gruplandırma (Atasözleri ve deyimler anlam özelliklerine göre gruplandırılır) ve drama (Atasözleri ve deyimlerin bazıları oynatılır) gibi etkinliklerin yapılması istenir.

Programda deyimlere gereken önemin verilip verilmediği konusundan ziyade göze çarpan ilk şey, atasözleri ile deyimlerin ayrılmaz bir ikili gibi görünen durumlarıdır. Bu durumun olumlu yanı, deyimler ve atasözlerinin birbirleriyle olan yakınlıkları bir arada verilerek gösterilmeye çalışılmış ve yine deyimler ve atasözlerinin birbirleriyle olan farklılıkları da bu çerçevede verilmiş olabilir. Olumsuz yanı ise, deyimlerle atasözlerini birbirinden ayırmada yaşanan güçlüğü daha da pekiştiriliyor olmasıdır.

1. 7. 2. Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programında 6. Sınıfa Ait Etkinliklerde Deyimlerle İlgili Bölümler

Programda 6. Sınıf etkinliklerinde deyimler ilgili olanlar ise şunlardır:

Şekil 1. 7. 2. 1 Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programında 6. Sınıfa Ait Etkinliklerde Deyimler

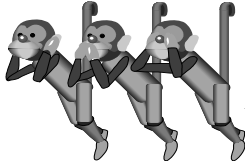
MAYMUN GÖZÜNÜ AÇTI

DERS	: Türkçe
SINIF	: 6
YAKLAŞIK SÜRE	: 15 dakika
TEMEL BECERİLER	: Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma; araştırma, kişisel ve sosyal değerlere önem verme
ÖĞRENME ALANI	: Konuşma
AMAÇ	: Kendini sözlü olarak ifade etme
MATERYALLER	:
KAYNAKLAR	: Deyim hikâyeleri

SÜREÇ

Maymun Gözünü Açtı

Adamın birisinin maymunu varmış. Gündüzleri bu maymunu çarşıya götürür, bir yerlere gitmesi gerektiğinde dükkânına bekçi olarak bırakırmış. Bir gün maymun dükkânı beklerken açığız bir hırsız gelmiş, maymunun karşısına geçip esnemeye ve uyuklamaya başlamış. Taklitçi maymun da esnerken esnerken uyumuş. Hırsız, çekmecedeki paraları ve yükte hafif, pahada ağır çalıp ne bulduysa alıp kaçmış.

Dükkân sahibi döndüğünde durumu anlayınca maymunu bir güzel hırpalamış. Hayvanın canı iyice yandığından bu acıyı unutmamış. Birkaç gün sonra aynı hırsız yine gelmiş.

Maymunun karşısına geçip esnerken ve onu uyutmaya çalışırken maymun sağ elinin işaret parmağıyla sağ gözünün alt kapağını aşağı doğru çekerek: “Pişşt!” yapmış.

Bu hareketi gören hırsız, hayretten donakalmış ve kendi kendine: “Maymun gözünü açtı artık, uyutamayacağım. Bana burada ekmek yok.” diyerek çekip gitmiş.

Gündüzalp Sevim, Deyimler ve Öyküleri, Zafer Yay., İstanbul, 2004.

Öğrencilerin her birine farklı deyimler verilerek hikâyesini araştırmaları istenir. Yukarıdakine benzer şekilde deyim hikâyeleri bulunarak sınıfta anlatılır. Deyimin ne anlamda kullanıldığı tartışılır.

Not: Serbest konuşma yöntemi kullanılır.

DEĞERLENDİRME

Konuşma becerisini değerlendirme formu kullanılır.

(Türkçe Programı, 2005: 214).

Şekil 1. 7. 2. 2 Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programında 6. Sınıfa Ait Etkinliklerde Deyimler

CANLAN BİRAZ	
DERS	: Türkçe
SINIF	: 6
YAKLAŞIK SÜRE	: 15 dakika
TEMEL BECERİLER	: Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma; yaratıcı düşünme
ÖĞRENME ALANI	: Yazma
AMAÇ	: Yazma kurallarını uygulama
MATERYALLER	: Çalışma kâğıdı
KAYNAKLAR	:

SÜREÇ
1. Bilinen deyim ve atasözleri değiştirilerek gerçek anlamlarıyla cümle içinde kullanılır. 2. Öğrencilerden verilen bu cümlelerde geçen deyim ve atasözlerini bulmaları istenir. 3. Bulunan deyim ve atasözleri çalışma kâğıdındaki kutucuklara yazılarak bunların mecaz anlamları ile ilgili birer cümle yazmaları istenir. Not: Kelime ve kavram havuzundan seçerek yazma yöntemi kullanılır.

DEĞERLENDİRME
1. Okuma becerisini değerlendirme formu kullanılır. 2. Çalışma kâğıdı kullanılır.

(Türkçe Programı, 2005: 232).

ÇALIŞMA KÂĞIDI

1. Adamın birinin ocağı sönmüş, oğlunun da şubası sönmüş.
2. Etekleri tutuşmuştu ki arkadaşı söndürüverdi.
3. Sık sık ameliyat olun ki içiniz açılsın.
4. Her şey üstüne üstüne geliyorsa dikkat et, ters yönde olabilirsin.
5. Burnu havadaydı, gözleri yerde.

(Türkçe Programı, 2005: 233).

Bu iki etkinlik örneğinde görüldüğü gibi, deyimlerin hikâyeleri, gerçek ve mecaz anlamlı kullanımları verilmiş ve de gerçek ve mecaz anlamlı kullanımlarındaki farklılıklar gösterilerek kavratılmak istenmiştir.

1. 8. Yeni Türkçe Programına Göre Hazırlanan 6. Sınıf Ders Kitapları

2006 – 2007 Eğitim Öğretim Yılı’nda yeni Türkçe programına göre hazırlanmış üç yayınevinin ders kitabı Millî Eğitim Bakanlığınca uygun görülmüş ve Türkiye genelinde ilköğretim okulları 6. sınıfında okutulmuştur. Bunlar; Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Özgün Yayıncılık ve A Yayınları’dır.

Türkçe ders kitapları ile birlikte çalışma kitapları hazırlanmıştır. Ünitelerle ilgili metinler ders kitaplarında, metinlerle ilgili çalışmalar ise çalışma kitaplarında yer almıştır.

1. 9. İlgili Araştırmalar

Cemiloğlu (1999), “İlköğretim Okullarının Türkçe Derslerinde Sözcük Öğretimi ve Türkçe Kitaplarındaki Söz Değerleri Üzerine Bir İnceleme” isimli yaptığı araştırmasında, üç Türkçe ders kitabındaki metinleri edebî türler, yazarları ve öğrenciye yabancı veya yeni sözcük ve deyimler açısından kullanılan kelimeleri incelemiş ve şu sonuçlara ulaşmıştır:

“Yabancı dillerden dilimize giren kelimelerin ve deyimlerin hiçbiri ortak değildir.

İki kitapta yer alan ve üzerinde çalışma yapılması düşünülen yabancı sözcük sayısı da ancak yirmidir.” (Cemiloğlu, 1999: 210).

Bu sonuçlara bağlı olarak Cemiloğlu, şu yorumu yapmaktadır:

Her üç kitabı ayrı ayrı okutan öğretmenler öğrencilerine oldukça farklı sözcük, deyim ve terimleri kazandırmak durumuyla karşı karşıya bulunmakta, öğrenciler de okudukları kitaba göre yeni ama farklı sözcükler kazanabilmektedirler. Bu durum, yetişkinler için oldukça normal görünse bile ana dili yeni şekillenmekte olan bir çocuk için üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur (Cemiloğlu, 1999:210).

Polat (1991), “Ortaokullarda Türkçe: Türkçe Dersleri 1” adlı araştırmasında bir tane ilköğretim II. kademeye ait bir Türkçe ders kitabını incelemiştir. Araştırmacı bu incelemede, Türkçe ders kitaplarının kelime öğretimi açısından şu özelliklerde olduğunu tespit etmiştir:

“Ders kitaplarında, öğrenilmesi istenen sözcükler, çoğunlukla günümüz Türkçesinde kullanım değerini yitirmiş sözcüklerdir. Örnekleme gerekirse, ‘mubassır, temenna, gabavet vb. sözcüklerle öğrencileri, ana dilinin söz varlığı konusunda aydınlatmak da olanaksızdır, ana dilinde kullanıma yönelik beceri kazandırmak da. Kaldı ki, sözcük ve deyimlerin sunuluşunda eski Türkçe sözcükler ile günümüz Türkçesinde kullanılmakta olan sözcükler arka arkaya bir arada verilmekte, etken ve edilgen sözcük dağarcığı arasındaki farklılıklar ortaya çıkmamaktadır. Kimi parçalarda da, öğrenilmesi istenilen sözcükler arasında Pasteur, Galilee gibi adlar bile sıralanmaktadır.

Sözcük ve deyim çalışmalarına ‘Kelime Hazinemiz’ başlığı altında yer verilmiştir. Ancak bu bölümlerdeki sözcük çalışmalarında da sözcüklerin karşılıklarını bulma ve onları birer cümlede kullanma çalışmaları ağırlıktadır.” (Polat, 1991:29-30).

Pehlivan (2003), “Türkçe Kitaplarında Sözcük Dağarcığını Geliştirme Sorunu ve Çözüm Yolları” adlı araştırmasında altı adet Türkçe ders kitabını incelemiştir. Araştırmacı incelediği ders kitaplarının ‘sözlük çalışmaları’ kısmında öğrencilere kazandırılacak kelimelerin aynı olmadığını bildirerek bu konuda şu sonuçlara ulaşmıştır:

“Ana dili ders kitabı, yabancı dil öğretimi kitaplarında olduğu gibi belirli bir sözcük dağarcığını kazandırmayı hedeflemelidir. Türkçe ders kitabı hazırlanırken bu gibi hedefler ortaya konmalı, bir derste kitapta kaç sözcüğün öğretilbileceği ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır.

Çocuğun yaş, düzey ve ihtiyaçlarına göre hangi sözcüklerin ele alınıp ne kadar öğretileceği yanında Türkçe ders kitaplarındaki sözcük çalışmalarında değişik türde alıştırma ve çalışmaya yer verilip verilmediğinin de incelenmesi gerekmektedir.” (Pehlivan, 2003:87-91).

Çetinkaya (2002), “İlköğretim İkinci Kademe Altıncı Sınıfta Ana Diline Ait Sözcüklerin Öğrenilmesi ve Kavranılmasına İlişkin Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tez çalışmasında 6. sınıf öğrencilerine ders kitaplarındaki bazı metinlerden hareketle, yine ders kitaplarındaki kelime öğretme tekniklerinden farklı olarak bir grup öğrenciye kelime çalışması yaptırmıştır. Çetinkaya, ders kitaplarındaki klasik kelime kazandırma uygulamalarından farklı olarak belli zaman dilimlerinde aynı kelimeleri tekrar işlemiş, yine belli aralıklarla aynı kelimeleri hem klâsik uygulamalarla öğrenen hem de kendi uyguladığı yöntemle öğrenen öğrencilerin kelimeleri hafızada tutma ve kullanma becerilerini değerlendirerek şu sonuçlara ulaşmıştır:

“Alıştırmalarla desteklenen sözcük öğretimi şeklinin, geleneksel öğretim şekli olan sözcüğün anlamını vererek cümle içinde kullanmadan daha iyi olduğu anlaşılmıştır. Sözcüklerin öğretiminde tekrarlar önemlidir. Bu tekrarlarda en etkin yol da alıştırmalardır. Çünkü alıştırma verilen II. Deney Grubu’nun, uygulamalar sırasında tekrarlardan sıkılmadığı, alıştırmalardan zevk aldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca bu yolla öğrencilerin, bir sözcüğün değişik cümlelerde nasıl kullanıldığını görme olanağı doğmuştur.” (Çetinkaya, 2002: 170-173).

Karatay (2004), “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Ortak Kelime Kazandırma Yönünden Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim ikinci kademe (6, 7 ve 8. sınıf) ders kitaplarında ‘sözlük

alışmaları' başlığı altında öğrencilerin kelime hazinesine kazandırılmaya çalışılan isim, fiil, deyim ve kelime grubu türünden kelime ve kelime öbeklerini nicelik ve nitelik açısından ortaya koymuş, böylelikle ders kitaplarında öğrencilere kazandırılması amaçlanan özellikle frekansı yüksek çıkan kelimeleri öğrencilerin etkin söz varlığı hakkında yapılacak diğerk alan çalışmalarına zemin olabildiğini ve bunlar göz önünde bulundurularak edilgen söz varlığına ulaşılabilmesini amaçlamış ve şu sonuçlara ulaşmıştır:

“Ulaşılan bütün bu sonuçlar, ders kitabı yazarlarının ve yayınevlerinin nicelik ve nitelik açısından herhangi bir kelime kazandırma kriteri ve birliği olmadığını ortaya koymaktadır. Böylece, ders kitapları öğrencilere standart bir Türkçe eğitimi sunamamakta, dil edinimi yazarların ders kitaplarına koydukları metinlerle, öğretmenlerin ve öğrencilerin kişisel çabalarına kalmaktadır.” (Karatay, 2004: 137).

Bizim çalışmamız, yukarıdaki araştırmalardan farklı olarak araştırmanın evreni sınırlı tutulmakta ve yeni programa göre hazırlanan ilköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki deyimleri, nicelik ve nitelik açısından ortaya koyarak deyimlerin öğretilmesi konusuna ışık tutmakta ve söz varlığının önemine değinmektedir. Böylelikle ders kitaplarında öğrencilere kazandırılması amaçlanan özellikle frekansı yüksek çıkan deyimlerin, öğrencilerin etkin söz varlığı hakkında yapılacak diğerk alan çalışmalarına zemin olabilecek ve bunlar göz önünde bulundurularak deyimler ve deyimlerin öğretilmesi konusunda gerekli yargılara ulaşılabilir.

1. 10. Araştırmanın Önemi

İlköğretim, bireylerin eğitiminde oldukça önemlidir. Aynı derecede öneme sahip olan diğerk bir husus da kuşkusuz Türkçe dersidir. Türkçe; dil öğretiminin yapıldığı, duygu, düşünce ve hayal unsurlarının zenginleştirildiği, kültürel, sanatsal ve millî eserlerle karşılaştıkları bir derstir. Aynı zamanda Türkçe dersi, kültürlenme ve sosyalleşmenin de temelini oluşturur. Çünkü dil, nesiller arasındaki kültürel mirasın taşıyıcısıdır.

Öğrenciler, derste kazandıkları dört temel beceriyi, etkinliklerle geliştirirler. Bu etkinliklerin başında kelime hazinesini zenginleştirme gelir. Bu nedenle öğrencilerin, Türkçe derslerinde kelime hazinesini zenginleştirmeleri için seçilen metinleri inceleme ve bunları değerlendirmeye çalışma gibi alanla ilgili yapılan bilimsel çalışmalar hem öğrencilere hem öğretmenlere hem de Türkçenin eğitimine faydalı olacaktır.

İlköğretim 6. sınıfa yönelik belirlenen Türkçe ders kitapları, öğrencilerin hem Türkçe dersi için hem dil becerileri için hem de kişilik gelişimleri için büyük önem taşıyan okuma parçalarının ve bunlara yönelik etkinliklerin yer aldığı araçlardır. Bu kitaplardaki dile dayalı kültürel değerlerden deyimlerin incelenmesi, aralarında bu yönden mukayesesinin yapılması, öğrenci düzeyine uygunluğunun ölçülmesi gibi inceleme çalışması ve kitapların bu yönden değerlendirilmesi Türkçe öğretimi için faydalı olacaktır.

Bu nedenle araştırmada 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki deyimlerden hangilerinin ele alındığı ortaya konacak, sözcük dağarcığını zenginleştirecek ve kültürel birikimi yansıtacak ders kitaplarının nasıl hazırlanması gerektiğine ilişkin önerilerde bulunulacaktır.

1. 11. Araştırmanın Amacı

Ana dil öğretimindeki gaye, kişinin anlama ve anlatım yeteneklerini geliştirmek, diğer insanlarla sağlıklı bir iletişim kurmasını sağlamak ve kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasını gerçekleştirmektir. Bu özellikleriyle dil, kişiliğin oluşması ve gelişimindeki en etkili unsur olarak görülür.

Dilin gelişimi, kültürle orantılıdır. Ünlü dilbilimci ve düşünür W. Von Humboldt, “diller, uluslarla birlikte gelişirler; tinsel özelliklerinden kururlar” (Aksan 1995: 65) der. Dilin, kültürün göstergesi olduğunu; kültüre ait birçok değer

dille korunduğunu ve taşındığını belirtmek, dil ve kültür gelişiminin asıl yüzünü göstermektir. “Kimi zaman tek bir sözcüğün bile bir kültür varlığı sayılan dilin en ufak birliği olarak ulusun inançları, gelenekleri, bireylerin kendi aralarındaki davranış ve ilişkileri, maddi ve manevi kültürü üzerinde fikir verebileceğini”(Aksan 1995: 67) belirten düşünürler, dil ve kültür ilişkisini büyük bir yakınlık olarak yorumlarlar. Buradan dil öğrenimini kültürleşmeye getirmek mümkündür. Dolayısıyla dil öğretiminde, dildeki kültürel öğelerin kavratılması önem arz etmektedir.

Bir dilin kültüründen soyutlanarak öğrenilemeyeceği ve öğretilemeyeceği varsayımından yola çıkarak, kültürel değerleri tanıtmak gerekir. Bunlardan dile direk yansıyan (deyişlerde, atasözlerinde, deyimlerde geçen) kültürel öğeler öncelikli olmak kaydıyla, gerekli görülen kültürel unsurlar (özel tatil günleri, kutlamalar, sosyal ilişkiler, gençlik gibi) yazılı metinler ya da görsel materyal aracılığı ile tanıtılması lazımdır. Böylelikle dil öğrenimi, tam anlamıyla sağlanabilir. Bu sadece ana dil öğretimi için değil, aynı zamanda yabancı dil öğretimi için de gereklidir. Bununla beraber ana dil öğretiminde daha zorunlu ve buna karşılık daha da kolaydır. Çünkü öğretilen değerler, kişinin pek yabancı olmadığı, kısmen aşina olduğu değerlerdir.

Dile dayalı kültürel değerler; konuşma, dinleme, okuma ve yazma gibi dört temel dil becerisiyle kazanılır. Özellikle okuma, bu değerlerin kazanılmasında daha etkin bir beceri olarak kendini gösterir. Çünkü okuma çalışmalarıyla kültür ve sanat eserlerine ait metinlere ulaşılır. Metinlerde dile dayalı kültürel değerlerle karşılaşmaları diğer çalışmalara göre daha fazladır.

Dile dayalı kültürel değerler deyince; deyişler, atasözleri, masal, mani, ninni, ağıt, deyimler, döşemeler, tekerlemeler, okşamalıklar, dualar, kargışlar, beddualar gibi kalıplaşmış söz ya da söz öbekleri kendini gösterir. Bunların yanı sıra özel tatil günleri, kutlamalar, sosyal ilişkiler, gençlik, kız isteme, kırklama, ramazan, çocuğa ad verme, düğün, kına gecesi ve yemek tarifleri gibi sosyal durumlarda kullanılan özel anlamlı söz ya da söz öbekleri de dile dayalı kültürel değerlerin içinde yer alır.

Bu değerlerden deyimler, tanınması, kavranması ve kullanılması yönüyle farklılık gösterir. Deyimlerin öğretilimi dil öğretiminde ve Türkçe programında geniş yer tutar. Bu yüzden deyimlere önem verilmiş ve deyim öğretilimi bu çalışmanın temelini oluşturmuştur.

6. sınıf, ilköğretim ikinci kademenin ilk sınıfıdır. Branş öğretmenlerinin derse girdiğı ve öğrencinin derisi I. Kademedede daha farklı bir şekilde işlediğı sınıftır. Dolayısıyla 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının hazırlanması ve seçimi de önemlidir. 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki dile dayalı kültürel değerlerden deyimler yönüyle incelenecek ve metinlerde hangi deyimlerin yer aldığı, çalışmanın sonucunda ortaya çıkarılacaktır.

1. 12. Problem Cümlesi

6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında deyimlere ne kadar yer verilmiştir? Kitaplar arasında ortak ölçütler söz konusu mudur? Çalışma kitaplarında yer alan deyimlerle ilgili etkinlikler yeterli midir ve bu çalışmalar yeni Türkçe derisi programına ne kadar uygundur?

1. 13. Alt Problemler

1. Türkçe programında 6. Sınıfa yönelik deyimlerin öğretilimi için ne gibi hedefler belirlenmiş ve deyimlerin öğretilimine ne kadar yer verilmiştir?

2. 6. Sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarında hangi deyimler, ne kadar sıklıkla kullanılmıştır?

3. 6. Sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarında yer alan deyimler, farklı yayınevlerine ait kitaplarda aynı düzeyde midir?

4. 6. Sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarındaki deyimler, açıklama ve etkinliklerle kavranılması için pekiştirilmeye çalışılmış mıdır?

1. 14. Sınırlamalar

1. Çalışmanın örneklemini, 6. Sınıf Türkçe ders kitapları ile sınırlı tutulmuştur.

2. İnceleme, yeni Türkçe dersi programına göre 2006–2007 Eğitim Öğretim Yılı içinde kitap seçim komisyonunca kabul edilip okullara ücretsiz olarak dağıtılan 6. Sınıf Türkçe ders kitapları ve çalışma kitapları ile sınırlıdır.

3. Çalışma, kapsam açısından 6. Sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarında yer alan deyimlerin ele alınması ile sınırlandırılmıştır.

1. 16. Tanımlar

Deyim: “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir: ‘Bence ziyan olmuş, eski deyimini ile heder olmuş bir değerdir.’ H. Taner.” (TDK Sözlüğü).

Döşeme: “Türk halk hikâyelerinin giriş kısmı. Halk hikâyelerinde genellikle, konuyla ilgili olmayan bir söz veya olayla giriş yapılır. Dede Korkut Hikâyeleri’nde yer alan soylama örnekleri, aynı zamanda birer döşemedir.” (Ertuğrul 2005: 64)

Kargış: “Bir kimseye, bir topluma veya bir kesime bedduada bulunma. Özellikle halk arasında yaygın olan kargışlar, argo ifadeler niteliğindedir.” (Ertuğrul 2005: 111)

Kültürel Değer: “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” (TDK Sözlüğü).

Okşamalık: Sevgi belirten sözcükler; Güzümün nuru, göz bebeğim, minnoşum, fıstığım, anasının kuzusu vb. (TDK Sözlüğü).

II. BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma yöntemi, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama yöntemi ve toplanan verilerin analizinde kullanılan istatistikî teknikler açıklanmıştır.

2. 1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, olguların betimlemesi hedeflediğinden, araştırmanın yöntemi, betimsel alan araştırması yöntemidir.

2. 2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2006 – 2007 Eğitim Öğretim Yılında okutulan 6. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitapları oluşturmaktadır.

- 1- A Yayınları 6. Sınıf Ders Kitabı
- 2- A Yayınları 6. Sınıf Çalışma Kitabı
- 3- Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi 6. Sınıf Ders Kitabı
- 4- Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi 6. Sınıf Çalışma Kitabı
- 5- Özgün Matbaacılık 6. Sınıf Ders Kitabı
- 6- Özgün Matbaacılık 6. Sınıf Çalışma Kitabı

Bu evrene giren bütün ders kitapları, araştırmanın örnekleme olarak kullanılmıştır.

2. 3. Veri Toplama Tekniği

Yapılan inceleme ve araştırmalar sırasında deyimlerin ğretimi konusundaki deneme, makale, inceleme... gibi türlerde hazırlanmış her türlü kaynağa ulaşılmaya çalışılmış ve değerlendirmeler yapılmıştır.

2006 – 2007 Eğitim ğretim Yılında, yeni programa göre hazırlanmış ve okullara ücretsiz dağıtılmış ilköğretim II. kademedede okutulan Türkçe ders ve çalışma kitaplarında yer alan, öğrencilerin bilmediği varsayılan veya kazandırılması hedeflenen deyimler ayrı ayrı sayılarak çizelgeler oluşturulmuş ve çalışma kitaplarındaki deyimlerle ilgili etkinlikler programa göre değerlendirilmiştir. İlköğretim 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarında geçen deyimler bilgisayara ayrı ayrı kaydedilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler bu fişlerin işlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

2. 4. Toplanan Verilerin Analizi

Toplanan verilerin analizinde SPSS 11,5 (Statistic Package For Social Science) programı kullanılmıştır. Toplanan verileri betimlemek için kullanılan istatistikî teknikler ise frekans (F) ve yüzde (%)’dir.

III. BÖLÜM

3. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, ders kitaplarının incelenmesi sonucu toplanan veriler, tablolar hâlinde gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

3. 1. Türkçe Ders Kitaplarında Verilen Deyimlerle İlgili Bulgular ve Yorum

Bu bölümde ders kitaplarında geçen deyimlerle ilgili bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar verilmiştir.

Tablo 3.1.1. Türkçe Ders Kitaplarında Geçen Deyimler ve Yayınevine Göre Sayıları

Sıra no	Deyim (MEB Yay.)	F	Sıra no	Deyim (MEB Yay.)	F
1	adım atmak	1	38	köşeye çekilmek	1
2	altına imza atmak	1	39	mahşer yerine dönmek	1
3	ayağı yerden kesilmek	1	40	merdiven dayamak	1
4	ayağını vurmak	1	41	mola vermek	1
5	belini bükme	1	42	nefes almak	1
6	benliğine işlemek	1	43	ortada kalmak	1
7	bir hoş olmak	1	44	öğüt vermek	1
8	bir tutmak	1	45	özlem çekmek	1
9	çılına çevirmek	1	46	özür dilemek	1
10	demir atmak	1	47	posta koymak	1
11	derdini açmak	1	48	pupa yelken	1
12	dile gelmek	1	49	sekteye uğratmak	1
13	dizlerinin bağı çözülmek	1	50	sıkıntı vermek	1
14	dünyaya gelmek	1	51	söze karışmak	1
15	el birliği	1	52	sözünü kesmek	1
16	elde etmek	1	53	tüfek çatmak	1
17	elinden geleni yapmak	1	54	ümidini kesmek	1
18	eline düşmek	1	55	ünü yayılmak	1
19	eser kalmamak	1	56	vakit geçirmek	1
20	farkına varmak	1	57	yanağında güller açmak	1
21	geç kalmak	1	58	yanılığa düşmek	1
22	geri çevirmek	1	59	yanlış bulmak	1
23	gözlerine inanmamak	1	60	yerine getirmek	1
24	hakkını helal etmek	1	61	yolu açılmak	1
25	hasret kalmak	1	62	yükü omuzlarına çökmek	1
26	haz duymak	1	63	yüreği sızlamak	1
27	hücuma kalkmak	1	64	yüreğini daraltmak	1
28	hüküm vermek	1	65	zaman ayırmak	1
29	ışık tutmak	1	66	zayıf düşmek	1
30	içi kararmak	1	67	zevk almak	1
31	içler acısı	1	68	canı sıkılmak	2
32	imdadına yetişmek	1	69	dile getirmek	2
33	iş işten geçmek	1	70	ihtiyaç duymak	2
34	kanaat getirmek	1	71	karar vermek	2
35	kanını dökmek	1	72	söz vermek	2
36	kendinden geçmek	1	73	dikkat çekmek	3
37	kesintiye uğratmak	1	Toplam		80

Tablo 3.1.1.'e devam.

Sıra no	Deyim (Özgün Yay.)	F	Sıra no	Deyim (Özgün Yay.)	F
1	acı çekmek	1	38	içi ısınmak	1
2	ağzına sakız etmek	1	39	iple çekmek	1
3	akıl yormak	1	40	kafası karışmak	1
4	aklını bozmak	1	41	karanlığa gömülmek	1
5	anasından doğduğuna pişman etmek	1	42	kısmeti kesilmek	1
6	bağrına basmak	1	43	kucak açmak	1
7	başına oturmak	1	44	kulak vermek	1
8	bir deri bir kemik	1	45	mahkemeye vermek	1
9	boğazından kısmak	1	46	meraktan kıvrانmak	1
10	burun kıvırmak	1	47	meydana gelmek	1
11	cana kıymak	1	48	muhallesi çocuğu	1
12	çare bulmak	1	49	ödü patlamak	1
13	çileden çıkmak	1	50	özür dilemek	1
14	ders vermek	1	51	söz vermek	1
15	dile getirmek	1	52	söze girmek	1
16	dilinden düşürmemek	1	53	söze karışmak	1
17	dillere destan olmak	1	54	sözünü tutmak	1
18	dona kalmak	1	55	surat asmak	1
19	dostluk göstermek	1	56	uyku tutmamak	1
20	düş kırıklığı	1	57	vakit geçirmek	1
21	düşünceden sıyrılmak	1	58	veryansın etmek	1
22	el alem	1	59	vicdanı elvermemek	1
23	elde etmek	1	60	yerine getirmek	1
24	eli boş dönmek	1	61	yol açmak	1
25	fırsat bulmak	1	62	yol vermek	1
26	göz gözü görmemek	1	63	yola dökülmek	1
27	göz kulak olmak	1	64	yüreğine inmek	1
28	göze almak	1	65	yüz yüze gelmek	1
29	gözleri ateş saçmak	1	66	yüzünü buruşturmak	1
30	gözü hiçbir şeyi görmemek	1	67	ziyafet vermek	1
31	gözüne girmek	1	68	canı sıkılmak	2
32	haber salmak	1	69	dikkat çekmek	2
33	halden anlamak	1	70	göz atmak	2
34	her işe burnunu sokmak	1	71	gözlerine inanmamak	2
35	hesap sormak	1	72	karar vermek	3
36	hoş görmek	1	Toplam		78
37	hüküm sürmek	1			

Tablo 3.1.1.'e devam.

Sıra no	Deyim (A Yay.)	F	Sıra no	Deyim (A Yay.)	F
1	adını duyurmak	1	44	kıymet vermek	1
2	ağzına yakışmamak	1	45	kurban etmek	1
3	akla gelmek	1	46	laf dinlemek	1
4	anlam vermek	1	47	meydana getirmek	1
5	ayak basmak	1	48	ortaya koymak	1
6	ayak durmak	1	49	ölüme mahkum edilmek	1
7	ayak uydurmak	1	50	önem vermek	1
8	bağrına basmak	1	51	özen göstermek	1
9	bel vermek	1	52	rast gelmek	1
10	bereket vesin	1	53	sahip çıkmak	1
11	boynunu bükmek	1	54	ses vermek	1
12	bozguna uğramak	1	55	sıraya girmek	1
13	çaba harcamak	1	56	söyleyecek sözü kalmamak	1
14	çığır açmak	1	57	söz açmak	1
15	çığlık atmak	1	58	söz almak	1
16	değer taşımak	1	59	söz dinletmek	1
17	dikkat çekmek	1	60	söz gelişi	1
18	eli varmamak	1	61	söz vermek	1
19	eline almak	1	62	surat asmak	1
20	eline fırsat geçmek	1	63	sürç-i lisan etmek	1
21	elini ağır tutmak	1	64	şaşkına dönmek	1
22	fırsat bulmak	1	65	ters düşmek	1
23	göz atmak	1	66	tokat atmak	1
24	gözden geçirmek	1	67	umut vermek	1
25	göze çarpmak	1	68	üstün tutmak	1
26	gözünü açmak	1	69	yarına kalmak	1
27	gurur duymak	1	70	yer almak	1
28	gülmekten kırılmak	1	71	yer bırakmak	1
29	güme gitmek	1	72	yere sermek	1
30	haber göndermek	1	73	yerini tutmak	1
31	haber vermek	1	74	yol vermek	1
32	halay çekmek	1	75	yola çıkmak	1
33	hasret gidermek	1	76	yolcu yolunda gerek	1
34	hayata gözlerini kapamak	1	77	yollara düzülmek	1
35	hesap sormak	1	78	yukarıdan bakmak	1
36	hoş bulmak	1	79	yüreği daralmak	1
37	hoşuna gitmek	1	80	ad takmak	2
38	ilişki kurmak	1	81	aklına gelmek	2
39	ipi göğüslemek	1	82	canı sıkılmak	3
40	izine rastlamak	1	83	elde etmek	3

41	kaşlarını çatmak	1	84	karar vermek	4
42	kendine gelmek	1	Toplam		93
43	kendini tutamamak	1			

Tablo 3.1.1.'e devam.

Yayınevi	Deyim Sayısı
MEB Yayınevi	80
Özgün Yayınevi	78
A Yayıncılık	93
Toplam	251

Tablo 3.1.1.'de görüldüğü üzere; Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabında 80, Özgün Yayınevi tarafından hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabında 78 ve A Yayıncılık tarafından hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabında da 93 deyimın öğrencilere öğretilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, farklı metinlerde tekrar eden deyimlerin de olduğu görülmektedir (bk. MEB Ders Kitabı için; canı sıkılmak (2), dile getirmek (2), ihtiyaç duymak (2), karar vermek (2), söz vermek (2), dikkat çekmek (3). bk. Özgün Yayınevi Ders kitabı için; canı sıkılmak (2), dikkat çekmek (2), göz atmak (2), gözlerine inanmamak (2), karar vermek (3). bk. A Yayıncılık Ders Kitabı için; ad takmak (2), aklına gelmek (2), canı sıkılmak (3), elde etmek (3), karar vermek (4).)

Araştırmada incelenen üç yayınevinin 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 251 deyim verilmiştir. Farklı yayınevlerine ait Türkçe ders kitaplarında öğrencilere kazandırılmaya çalışılan deyimlerin aynı olup olmadığı durumu (bk. Tablo 3.1.2) incelenmiştir.

Tablo 3.1.2. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Geçen Ortak Deyimler

Sıra no	Deyim (MEB Yay.)	F	Sıra no	Deyim (MEB Yay.)	F
1	bağrına basmak	2	10	yerine getirmek	2
2	dile getirmek	2	11	yol vermek	2
3	fırsat bulmak	2	12	canı sıkılmak	3
4	göz atmak	2	13	dikkat çekmek	3
5	hesap sormak	2	14	elde etmek	3
6	özür dilemek	2	15	karar vermek	3
7	söze karışmak	2	16	söz vermek	3
8	surat asmak	2	Toplam		37
9	vakit geçirmek	2			

Tablo 3.1.2. incelendiğinde, 3 yayınevine ait 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 16 ortak deyim olduğu görülmektedir. Ortak deyimlerin frekans ve yüzdeleri hakkındaki bulgu ve yorumlar tablo 3.1.3'tedir.

Tablo 3.1.3. Bütün Türkçe Ders Kitaplarında Geçen Ortak Deyimlerin Frekans ve Yüzdeleri

Deyimler	F	%
Ortak olmayan deyimler	214	85.26
İki kitapta ortak olan deyimler	22	8.77
Üç kitapta ortak olan deyimler	15	5.97
Toplam	251	100

Tablo 3.1.3. incelendiğinde, üç yayınevine ait Türkçe 6 sınıf ders kitaplarında öğrencilere toplam 251 deyim kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bunlardan 22 deyim 3 Türkçe ders kitabının sadece ikisinde geçtiği, bütün Türkçe ders kitaplarında geçen deyimler arasındaki ortaklık yüzdesinin % 8.77; 15 deyim, 3 Türkçe ders kitabının üçünde de geçtiği, bütün Türkçe ders kitaplarında geçen deyimler arasındaki ortaklık yüzdesinin % 5.97 olduğu görülmektedir.

Türkçe 6. sınıf ders kitaplarının (3 yayınevine ait Türkçe ders kitabı) tamamında kelime sıklığı iki ve daha fazla olan toplam 37 (bk. tablo 3.1.2.) deyim yüzdelik oranı %14.74'tür. Türkçe 6. sınıf ders kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 214 deyim, bütün Türkçe ders kitaplarında kazandırılan ortak deyimlerle kıyaslandığında, yüzdelik oranı farkı %85.26 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yayınevlerine ait 3 Türkçe ders kitabındaki deyimler arasında nitelik açısından sadece 37 ortak deyim, bütün deyimler arasındaki yüzdelik oranı %14.74; ortak olmayan deyim sayısının 214, yüzdelik oranının ise bütün deyimler arasında %85.26 gibi büyük bir oranda olması, yayınevlerinin ve/veya ders kitabı yazarlarının deyim kazandırmada ortak kriterlerinin olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, Türkçe ders kitaplarının ortak kelime kazandırma çalışmaları üzerine daha

önce eski program için hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yapılan araştırma bulgularıyla da benzerlik göstermektedir:

“ Tablo 3.3.3. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Geçen Ortak Deyimlerin Frekans ve Yüzdeleri

Deyimler	F	%
Ortak olmayan deyimler	663	85.88
İki kitapta ortak olan deyimler	87	11.26
Üç kitapta ortak olan deyimler	12	1.54
Dört kitapta ortak olan deyimler	7	0.90
Beş kitapta ortak olan deyimler	2	0.25
Altı kitapta ortak olan deyimler	1	0.12
Toplam	772	100

Tablo 3.3.3. incelendiğinde, 13 yayınevine ait 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında öğrencilere toplam 772 deyim kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bunlardan 87 deyim 13 Türkçe ders kitabının sadece 2 tanesinde geçtiği, bütün 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen deyimler arasındaki ortaklık yüzdesinin % 11.26; 12 deyim, 13 Türkçe ders kitabının sadece 3 tanesinde geçtiği, bütün 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen deyimler arasındaki ortaklık yüzdesinin % 1.54; 7 deyim 13 Türkçe ders kitabının sadece 4 tanesinde geçtiği, bütün 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen deyimler arasındaki ortaklık yüzdesinin % 0.90; 2 deyim 13 Türkçe ders kitabının sadece 5 tanesinde geçtiği, bütün 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen deyimler arasındaki ortaklık yüzdesinin % 0.25 ve 1 deyim 13 Türkçe ders kitabının sadece 6 tanesinde geçtiği, bütün 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen deyimler arasındaki ortaklık yüzdesinin ise % 0.12 olduğu görülmektedir.” (Karatay, 2004, s.84).

3. 2. Çalışma Kitaplarında Verilen Deyimlerle İlgili Bulgular ve Yorum

Bu bölümde çalışma kitaplarında geçen deyimlerle ilgili bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar verilmiştir.

Tablo 3.2.1. Çalışma Kitaplarında Geçen Deyimler ve Yayınevine Göre Sayıları

Sıra no	Deyim (MEB Yay.)	F	Sıra no	Deyim (MEB Yay.)	F
1	ağzı kulaklarına varmak	1	25	içine atmak	1
2	başına iş açmak	1	26	işin içinden çıkamamak	1
3	bununda tutmek	1	27	kafa yormak	1
4	can kulağıyla dinlemek	1	28	kendinden geçmek	1
5	dili dişi kitlenmek	1	29	kılı kırk yarmak	1
6	dillere destan	1	30	merdiven dayamak	1
7	dirsek çürütmek	1	31	muharebeye sokulmak	1
8	dizini dövmek	1	32	niyet tutmak	1
9	dost canlısı	1	33	nura boğmak	1
10	eli ayağına dolaşmak	1	34	nüfuz etmek	1
11	göz açıp kapayıncaya kadar	1	35	öğüt vermek	1
12	gözden düşmek	1	36	perişan etmek	1
13	gözleri parlamak	1	37	peşini bırakmamak	1
14	gözlerine inanmamak	1	38	posta koymak	1
15	gözünde tutmek	1	39	taarruza kalkmak	1
16	gurbete çıkmak	1	40	taban tepmek	1
17	hallaç pamuğu gibi atmak	1	41	varını yoğunu harcamak	1
18	har vurup harman savurmak	1	42	vazifeye soyunmak	1
19	hayat vermek	1	43	yerinde yeller esmek	1
20	haz duymak	1	44	yola koyulmak	1
21	hor bakmak	1	45	yolunu tutmak	1
22	hor görmek	1	46	yüreği rahat olmak	1
23	hüküm vermek	1	47	yüreğini daraltmak	1
24	içi kararmak		Toplam		47

Tablo 3.2.1.'e devam.

Sıra no	Deyim (Özgün Yay.)	F	Sıra no	Deyim (Özgün Yay.)	F
1	ayıkla pirincin taşını	1	15	göz alıcı	1
2	burnu büyümek	1	16	göz kulak olmak	1
3	burnundan solumak	1	17	göz yummak	1
4	can kulağı ile dinlemek	1	18	gün görmüş	1
5	can kulağıyla dinlemek	1	19	kalp kazanmak	1
6	canı çıkmak	1	20	kast etmek	1
7	çelme takmak	1	21	kısmeti kesilmek	1
8	dil yarası	1	22	kitap kurdu	1
9	dilini tutmak	1	23	soyu tükenmek	1
10	diş bilemek	1	24	taş kalpli	1
11	etekleri tutuşmak	1	25	yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal	1
12	gafil avlamak	1	26	dil dökmek	2
13	gönül almak	1	27	etekleri zil çalmak	2
14	gönül koymak	1	Toplam		29

Tablo 3.2.1.'e devam.

Sıra no	Deyim (A Yay.)	F	Sıra no	Deyim (A Yay.)	F
1	alıp başını gitmek	1	12	içi yanmak	1
2	boy vermek	1	13	kendini anlamak	1
3	çıt çıkarmamak	1	14	kulağına küpe olmak	1
4	dizini dövmek	1	15	nutku tutulmak	1
5	düşkün olmak	1	16	söz açmak	1
6	göz atmak	1	17	şıp diye bulmak	1
7	gözden geçirmek	1	18	vız gelmek	1
8	gözden kaybolmak	1	19	yüreği burkulmak	1
9	göze çarpmak	1	20	yüzünü ağartmak	1
10	gözleri yuvalarından fırlamak	1	Toplam		20
11	gözünden esirgemek	1			

Tablo 3.2.1.'e devam.

Yayınevi	Deyim Sayısı
MEB Yayınevi	47
Özgün Yayınevi	29
A Yayıncılık	20
Toplam	96

Tablo 3.2.1.'de görüldüğü üzere; Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 6. sınıf çalışma kitabında 47, Özgün Yayınevi tarafından hazırlanan çalışma kitabında 29 ve A Yayıncılık tarafından hazırlanan çalışma kitabında ise 20 deyim öğrencilere öğretilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı çalışma kitabının farklı bölümlerinde tekrar eden deyimlerin de olduğu görülmektedir [bk. dil dökmek (2), etekleri zil çalmak (2)].

Araştırmada incelenen üç yayınevinin 6. sınıf çalışma kitaplarında toplam 96 deyim verilmiştir. Farklı yayınevlerine ait Türkçe ders kitaplarında öğrencilere kazandırılmaya çalışılan deyimlerin aynı olup olmadığı durumu (bk. Tablo 3.2.2) incelenmiştir.

Tablo 3.2.2. Altıncı Çalışma Kitaplarında Geçen Ortak Deyimler

Sıra no	Deyim (MEB Yay.)	F
1	can kulağıyla dinlemek	2
2	dizini dövmek	2
Toplam		4

Tablo 3.2.2. incelendiğinde, 3 yayınevine ait 6. sınıf çalışma kitaplarında toplam 2 ortak deyim olduğu görülmektedir. Ortak deyimlerin frekans ve yüzdeleri hakkındaki bulgu ve yorumlar tablo 3.2.3'tedir.

Tablo 3.2.3. Bütün Türkçe Çalışma Kitaplarında Geçen Ortak Deyimlerin Frekans ve Yüzdeleri

Deyimler	F	%
Ortak olmayan deyimler	94	97.91
İki kitapta ortak olan deyimler	2	2.09
Toplam	96	100

Tablo 3.2.3. incelendiğinde, üç yayınevine ait Türkçe 6 sınıf çalışma kitaplarında öğrencilere toplam 96 deyim kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bunlardan sadece 2 deyim 2 Türkçe çalışma kitabında ortak olduğu görülmektedir. Bütün çalışma kitaplarında geçen deyimler arasındaki ortaklık yüzdesinin % 2.09'dur. Türkçe 6. sınıf çalışma kitaplarının tamamında ortak olmayan ve öğrencilere farklı kitaplarda da olsa kazandırılması amaçlanan toplam 94 deyim, bütün Türkçe ders kitaplarında kazandırılan ortak deyimlerle kıyaslandığında, yüzdelik oranı farkı % 97.91 olarak karşımıza çıkmaktadır.

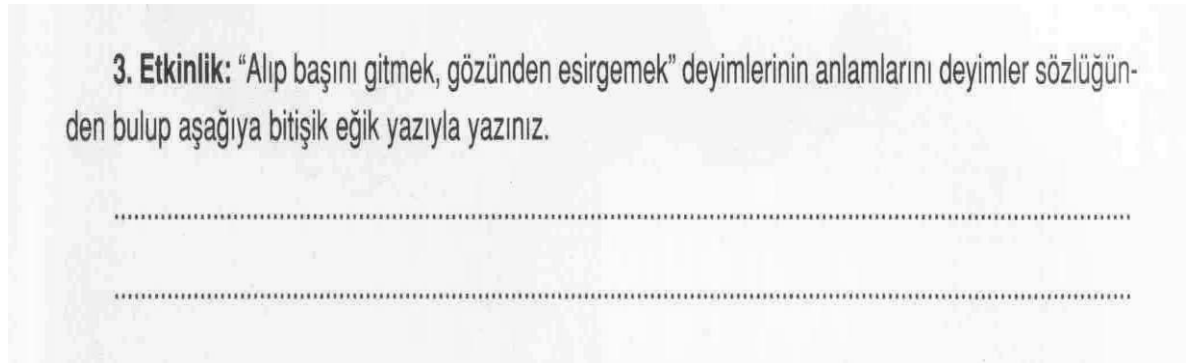
Yayınevlerine ait 3 çalışma kitabındaki deyimler arasında nitelik açısından sadece 2 ortak deyim, bütün deyimler arasındaki yüzdelik oranı % **2.09**; ortak olmayan deyim sayısının 92, yüzdelik oranının ise bütün deyimler arasında % **97.91** gibi büyük bir oranda olması, yayınevlerinin ve/veya yazarlarının çalışma kitaplarında da deyim kazandırmada ortak ölçütlerinin olmadığını göstermektedir.

3.3. Türkçe Dersi Çalışma Kitaplarına Yer Alan Deyimlerle İlgili Etkinlikler

3.3.1. A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Etkinlikler

A Yayıncılık Çalışma Kitabının deyimlerle ilgili ilk etkinliği sayfa 11’de yer alıyor. Bu etkinlikte “alıp başını gitmek” ve “gözünden esirgemek” deyimlerinin anlamlarını sözlükten bulmaları istenmiş. Sayfa 22’de “gözden kaybolmak, söz açmak, kendini alamamak” deyimleriyle de aynı etkinliğin tekrarlanması söz konusudur.

Şekil 3. 3. 1. 1 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri

Sayfa 44'te yer alan benzer bir etkinlikte kelime ve kelime grupları içinde deyimler verilmiş.

Şekil 3. 3. 1. 2 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri

2. Etkinlik: Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarının anlamlarını sözlükten bularak bu kelimelerle birer cümle yazınız.

kültür:

reform:

yüzünü ağartmak:

amansız:

muallim:

boy vermek:

Sayfa 74'te 1. Etkinlikte de “göz atmak” deyimini “kelime ve deyimlerin anlamlarını bulup boş bırakılan yerlere bitişik eğik yazı ile yazınız” şeklinde verilmiş. Yine sayfa 85'te “çıt çıkarmamak” deyimini de kelime ve kelime gruplarının anlamlarını buldurma etkinliği içinde verilmiş. Sayfa 144'te “gözden geçirmek” deyimini aynı şekilde bir etkinlikte verilmiş. Benzer bir etkinlik ise sayfa 131'de bulunuyor. Bu etkinlikte, tahminleri de istenerek “şıp diye bulmak”, vız gelmek” gibi deyimler verilmiş ve sözcük anlamlarını bulmaları istenmiş.

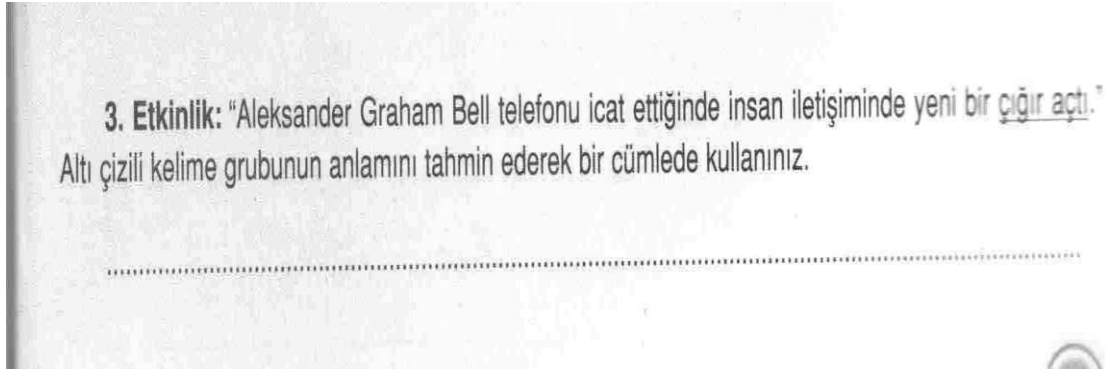
Şekil 3. 3. 1. 3 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri

3. Etkinlik: Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlük kullanarak kontrol ediniz.

Kelimeler	Tahminim	Sözlük anlamı
karıncalanmak		
öfke		
şıp diye bulmak		
ne olur		
vız gelmek		
yasal		

Sayfa 117’deki etkinlikte ise tahmin konusu, cümle içinde geçen “çığır açmak” deyiminin anlamını kendi tahmini ile yeni bir cümlede kullanması biçiminde ele alınmış;

Şekil 3. 3. 1. 4 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri

Sayfa 154'teki etkinlikte, kelime ve kelime grupları içinde deyimlerin anlamlarını buldurmak için tablo eşleştirmesi yaptırılmış.

Şekil 3. 3. 1. 5 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri

2. Etkinlik: Aşağıdaki tabloda verilen kelime ve kelime gruplarını anlamlarıyla eşleştiriniz. Cevaplarını sözlüğe bakarak kontrol ediniz.

ferman	korkudan, şaşkınlıktan ve öfkeden konuşamaz olmak
nutku tutulmak	yağmalamak
nostalji	çok pişman olmak
talan etmek	özlem, hasret
içi yanmak	çok üzölmek
dizini dövme	buyruk, emir
kanmak	belli belirsiz, açık olmayan
hayal meyal	inanmak

Sayfa 45'teki etkinlikte ise “göz” ile ilgili üç tane deyim bulmaları ve cümle içinde kullanmaları istenmiş;

Şekil 3. 3. 1. 6 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri

5. Etkinlik: Aşağıya içinde “göz” kelimesi geçen deyimler yazınız. Yazdığınız deyimleri cümlede kullanınız.

göz
göz
göz

Sayfa 147’de yer alan etkinlikte de deyim verilip anlamı çoktan seçmeli test şeklinde verilmeye de çalışılmış;

Şekil 3. 3. 1. 7 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri

1. Etkinlik: “... yürek” isminden önceki boşluğa aşağıdaki kelimelerden hangisi getirilirse bu isim duygusuzlaşmış duyarlılığını yitirmiş kimse anlamında kullanılmış olur? İşaretleyiniz. Bulduğunuz bu kelime grubunu bir cümle içinde kullanınız.

☐ güzelleşmiş ☐ yenilenmiş ☐ nasırlaşmış ☐ yıpranmış

.....

• “Yüreği burkulmak” deyiminin anlamı aşağıdakilerden hangisi değildir? İşaretleyiniz.

☐ Birdenbire heyecanlanmak
☐ Çok korkmak
☐ Yaşadıklarından mutluluk duymak
☐ Çok üzölmek

Sayfa 51’de verilen etkinlik programda istenilene en yakın etkinlik olsa gerek. Çünkü bu etkinlikte görsel yön ile anlam arasında bir paralellik kurdurulmaya ve deyimlerdeki mecaz anlamın esprisi hissettirilmeye çalışılmış.

Şekil 3. 3. 1. 8 A Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Deyim Etkinlikleri

9. Etkinlik: Aşağıdaki deyimlerle ifade ettiği resimleri eşleştiriniz.

gözleri yuvalarından fırlamak

kulağına küpe olmak

3.3.2. MEB Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Etkinlikler

MEB Yayınlarında deyimlerle ilk ilgili ilk etkinlik sayfa 10'da yer alıyor. Etkinlik "Aşağıda verilen karışık harflerden kelime ve kelime gruplarının oluşturunuz" şeklinde verilmiş.

Şekil 3. 3. 2. 1 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

1.Etkinlik: Aşağıdaki tabloda karışık olarak verilen harflerden anlamlı kelime ve kelime grupları oluşturunuz. Daha sonra bu kelime ve kelime gruplarını verilen anlamların başındaki noktalı yerlere yazınız.

ıczıl	orsf	iflozof	ürkk	genünöv (övüngen)
blaf	kapa	içi rakarakm	tapso kamkoy	ednkneind ekmçge

- : Gösterişlilik.
- : Bazı hayvanların giyecek yapmak için işlenmiş postu.
- : Felsefe ile uğraşan ve felsefenin gelişmesine katkıda bulunan kimse.
- : Heyecan verici bir durum karşısında akli ve duyu organları işlemez olmak.
- : Çok ak.
- ...Övüngen..... : Çok övünen.
- : Birini korkutmak, gözdağı vermek.
- : Dünya işlerine karşı isteği kalmamak.
- : Kahramanları çoklukla hayvanlardan seçilen, sonunda ders verme amacı güden, genellikle manzum hikâye.
- : Çok zayıf ve güçsüz.

Sayfa 17 verilen etkinlikte, kelime ve kelime gruplarını anlamlarıyla eşleştirme yer alıyor:

Şekil 3. 3. 2. 2 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

2.Etkinlik: Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarını anlamlarıyla eşleştiriniz.

Haz duymak	Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için yol göstermek.
Hüküm vermek	Bir kimseye değersiz gözüyle bakmak.
Öğüt vermek	Titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek.
Hor görmek	Hoşlanmak, keyif almak.
Kılı kırk yarmak	İyice düşündükten sonra bir karara varmak.

Sayfa 51’de yine karışık harflerle verilen deyimleri bularak doğrularını yazma ve yanındaki resimlerle deyimleri tahmin etme etkinliği var.

Şekil 3. 3. 2. 3 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

9.Etkinlik: Aşağıdaki kutucukların üzerinde karışık şekilde verilen harfleri doğru sıralayarak kutulara yazınız ve deyimleri bulunuz. Bulduğunuz deyimleri kutuların altında verilen cümlelerdeki boşluklara yerleştiriniz.

Ç İ N İ E

--	--	--	--	--	--

T A M A K

--	--	--	--	--	--

Her şeyi doğru değil; üzüntüleri paylaşmak gerekir.

Ö G Z E N D

--	--	--	--	--

Ş E M Ü K D

--	--	--	--	--	--

Bu davranışından sonra

L İ E

--	--	--	--

Ğ İ Y A A N A

--	--	--	--	--	--	--

Ş A M K A D O L

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Habersiz gelen misafirle ne yapacağını bilemedi,

Sayfa 86’da yer alan deyimlerle ilgili etkinlikte de resimlerle deyimlerin ifade edilmesi söz konusu. Burada da verilen beş deyimden ikisinin resme uygun olarak seçilmesi isteniyor.

Şekil 3. 3. 2. 4 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

1. Etkinlik: Aşağıdaki baloncuklardan resimlere uygun deyimleri seçip altlarına yazınız.

Yine aynı sayfadaki bir başka etkinlikte ise cümle içinde boş bırakılan yerlere uygun deyimlerin getirilmesi işlenmiş.

Şekil 3. 3. 2. 5 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

2. Etkinlik: Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere tablodaki deyimlerden uygun olanı bulup uygun ekler getirerek yazınız.

Deyimler
yüreği rahat olmak
gurbete çıkmak
göz açıp kapayıncaya kadar
dillere destan
işin içinden çıkamamak

1. Evvel zaman içinde Anadolu'nun bir kasabasında bir Bey'in güzelliği.....bir kızı varmış.
2. Delikanlı halıyı almazsa.....
3. Birlikte halıya binmişler,kasabaya ulaşmış, Bey'in yanına girmişler.
4. Bey..... bir türlü
5. Delikanlılar ayrı ayrı

Sayfa 106’da yer alan etkinlikte, cümle içinde yer alan deyimlerin anlamı iki seçenekli bir testle buldurulmaya çalışılmış.

Şekil 3. 3. 2. 6 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

2.Etkinlik: Aşağıdaki cümlelerde altı çizili olan deyim ve kelime gruplarının anlamlarını yandaki tablodan bulup işaretleyiniz.

Cümleler	Anlamları
Yağmur ve kar, duvarlara <u>nüfuz etmiş</u> .	a. işlemiş b. sızmış
Gece saat 03:30'da sessiz bir şekilde <u>taarruza kalkacaklardı</u> .	a. sığınacaklardı b. saldıracaklardı
Büyük işler yapmak için büyük <u>vazifeye soyunan</u> Küçük Hasan, güle güle...	a. görev alan b. görevden çeken
Askerlerin de <u>muharebeye sokulması</u> icap etti.	a. cepheye sokulması b. savaşa sokulması
Devamlı zırhlılar tarafından bombalanan siperler <u>hallaç pamuğu</u> gibi atılıyordu.	a. beyazlara bürünüyordu b. darmadağın ediliyordu

Sayfa 131’de, cümle içinde yer alan deyimlerin anlamı bu kez sözlükten buldurulmaya yönelik bir etkinlik verilmiş.

Şekil 3. 3. 2. 7 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

4.Etkinlik: Altı çizili deyimlerin anlamlarını deyimler sözlüğünden bulup yazınız.

Sabahın şaşkınlığını üzerimden atıp en dost canlısı hâlime büründüm.

Usta, doksan yaşına merdiven dayadığı için eskisi gibi dışarıya erken çıkamıyordu.

Hayat bu tarihî ilçede zamana inat akıp giderken kimselerin yüreğini daraltmıyor.

DEYİM	ANLAMI

Sayfa 137'deki etkinlikte ise resim, deyim ve deyim anlamları arasında üçlü bir eşleştirme yapılmış.

Şekil 3. 3. 2. 8 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

4.Etkinlik:

a. Aşağıdaki resimleri ve deyimleri inceleyiniz. Hangi deyim hangi resmi ait olabileceğini tahmin ederek deyimlerin numaralarını örnekteki gibi yazınız.

1. dizini dövmek
2. perişan etmek
3. niyet tutmak
4. dili dişi kilitlenmek
5. taban tepmek
6. gözleri parlamak

b. Aşağıdaki deyimlerin anlamları verilmiştir. Bu anlamlarla yukarıdaki deyimleri örnekteki gibi eşleştiriniz.

- ① olmasını istediği şeyi içinden geçirmek
- ② acınacak duruma getirmek
- ③ yaptığı işten pişman olmak

- ④ yüzünde sevinç ve umut belirtileri görülmek
- ⑤ şaşkınlıktan konuşamamak , donup kalmak
- ⑥ yorgunluğa katlanarak uzun yol yürümek, çok gidip gelmek, sık sık gitmek

Sayfa 166’da yer alan etkinlikte ise verilen sekiz deyimden dört tanesini seçip bir paragraflık yazı yazmaları istenmiş.

Şekil 3. 3. 2. 9 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

2.Etkinlik: Aşağıdaki deyimlerden dört tanesini kullanarak bir paragraf oluşturunuz.

yerinde yeller esmek

başına iş açmak

har vurup harman savurmak

peşini bırakmak

yola koyulmak

yolunu tutmak

nura boğmak

hor bakmak

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Sayfa 173'te yer alan etkinlikte ise verilen üç deyimın anlamı sözlükten bulunması istenmiş.

Şekil 3. 3. 2. 10 MEB Yayınları Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

3.Etkinlik: Deyimlerin anlamlarını sözlükten bulup yazınız.

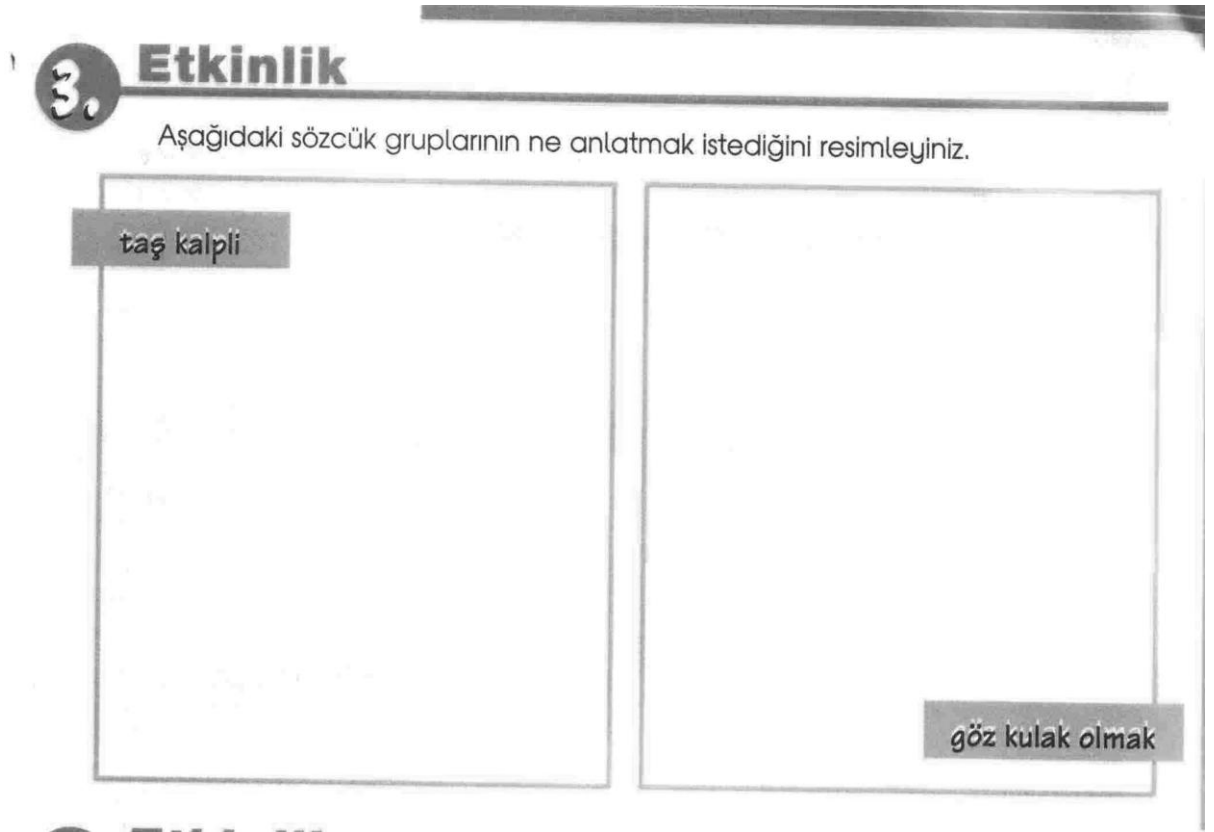
DEYİMLER	DEYİMLERİN ANLAMLARI
gözünde tutmek	
hayat vermek	
varını yoğunu harcamak	

Dolayısıyla MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe dersi çalışma kitabında deyimlerle verilen etkinliklerin tamamı birbirlerinden farklı olmuş.

3.3.3. Özgün Yayınları Çalışma Kitabında Yer Alan Etkinlikler

Özgün Yayınlarına ait 6. Sınıf Türkçe dersi çalışma kitabında deyimlerle ilgili ilk etkinlik, sayfa 27’de yer alıyor. Etkinlik, verilen deyimleri resimleştirme şeklinde verilmiş. Aynı etkinlik sayfa 58’de “etekleri zil çalmak, can kulağıyla dinlemek, burnu büyümek, diş bilemek” deyimleri için verilmiş.

Şekil 3. 3. 3. 1 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

Sayfa 64'deki deyimlerle ilgili tema sonu değerlendirme soruları içinde deyimlerle ilgili iki soruya yer verilmiş. Her ikisinde de eşleştirme yapmaları istenmiş.

Şekil 3. 3. 3. 2 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

4. Deyimleri açıklamalarıyla eşleştiriniz.
a. Can kulağıyla dinlemek	() Çok öfkelenmek
b. Burnundan solumak	() Gücenmek
c. Etekleri tutuşmak	() Çok telaşlanmak
ç. Gönül koymak	() Dikkatle dinlemek
5. Aşağıdaki sözcükleri deyim olacak şekilde eşleştiriniz.
a. dökmek	() batmak
b. içine	() silmek
c. yaka	() dil
ç. küplere	() işlemek
d. göze	() binmek

Sayfa 66'da yine deyimlerle ilgili tema sonu değerlendirme soruları içinde yer alan iki tane deyimlerle ilgili soru bulunmaktadır. Boşluk doldurma olarak verilen sorularda deyimlerin anlamlarının bulunması istenmiş.

Şekil 3. 3. 3. 3 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

22. "Gafil avlanmak" deyiminin anlamı tır.
23. "Etekleri zil çalmak" deyiminin anlamı tır.

Sayfa 75’de yer alan etkinlikte metinde geçen iki deyimden nelerin anlaşıldığının yazılması istenmiş.

Şekil 3. 3. 3. 4 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

4.

Etkinlik

Metinde yer alan aşağıdaki deyimlerden ne anladığınızı kısaca yazınız.

kitap kurdu

.....

.....

.....

.....

canı çıkmak

.....

.....

.....

.....

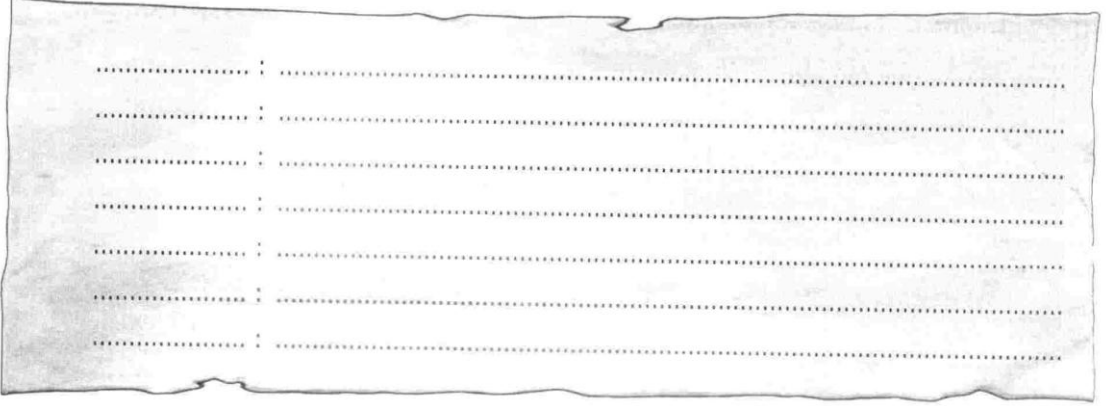

Sayfa 129’da yer alan deyimlerle ilgili etkinlikte “dil dökmek” ve “dilini yutmak” deyimlerinin anlamlarının sözlükten bulunması istenmiş.

Şekil 3. 3. 3. 5 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

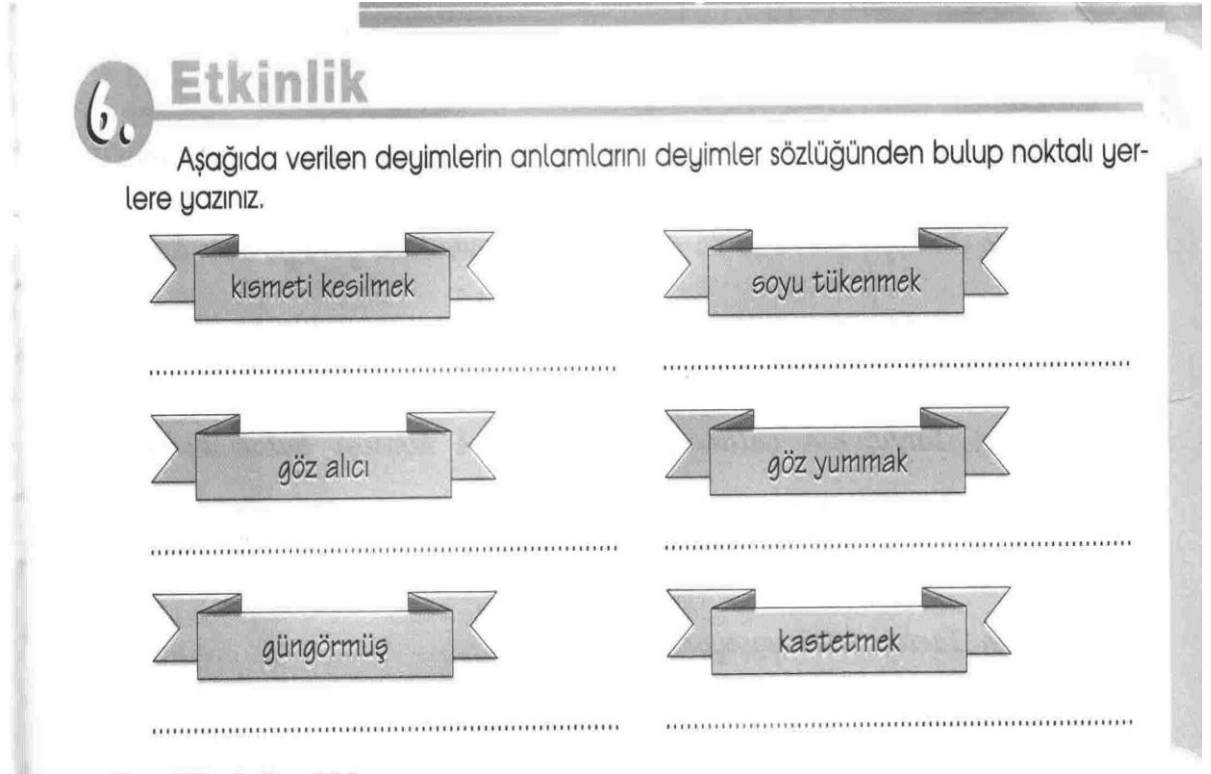
5. Etkinlik

“Kafdağı, pazı, direnç, kovan, gurur, dil dökmek, dilini yutmak” sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını sözlükten bularak aşağıya yazınız.

Sayfa 171’de yer alan son etkinlikte ise yine verilen deyimlerin anlamlarının sözlükten bulunması istenmiş.

Şekil 3. 3. 3. 6 Özgün Matbaacılık Çalışma Kitabındaki Deyim Etkinlikleri

Özgün yayınları çalışma kitabında yer alan etkinlikler diğerlerine göre daha az verilmiş. Aynı zamanda da sözlükten deyimlerin anlamını bulma çerçevesi dışına da çıkılamamıştır.

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak ulaşılan sonuçlar ve bunlara yönelik öneriler dile getirilmiştir.

4. 1. Sonuçlar

Araştırmaya konu olan 3 yayınevinin 6. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarında öğrencilerin kelime hazinelerine kazandırılacak deyimlerin, nicelik ve nitelik açısından şu özellikleri taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır:

1. Türkçe 6. sınıf ders kitaplarının öğrencilere kazandırmayı amaçladığı deyimlerin nicel ve nitel özellikleri şöyledir:

Araştırmada incelenen 3 yayınevinin 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında öğrencilere birbirinden farklı toplam 251, çalışma kitaplarında 96 deyim kazandırılması amaçlanmıştır.

Yayınevlerine ait 3 Türkçe ders kitabındaki deyimler arasında nitelik açısından sadece 37 ortak deyim, bütün deyimler arasındaki yüzdelik oranı %14.74; ortak olmayan deyim sayısının 214, yüzdelik oranının ise bütün deyimler arasında %85.26 gibi büyük bir oranda olması, yayınevlerinin ve/veya ders kitabı yazarlarının deyim kazandırmada ortak kriterlerinin olmadığını göstermektedir.

Yayınevlerine ait 3 çalışma kitabındaki deyimler arasında nitelik açısından sadece 2 ortak deyim, bütün deyimler arasındaki yüzdelik oranı %2.09; ortak olmayan deyim sayısının 92, yüzdelik oranının ise bütün deyimler arasında %97.91

gibi büyük bir oranda olması, yayınevlerinin ve/veya yazarlarının çalışma kitaplarında da deyim kazandırmada ortak ölçütlerinin olmadığını göstermektedir.

2. Çalışma kitaplarında yer alan deyimlerle ilgili etkinlikler, göz önüne alındığında, şu sonuçlar ortaya çıkıyor:

Programda istenen ve etkinlik örneği olarak da verilen deyimlerle ilgili hikâyelere, üç yayınevine ait çalışma kitabında da rastlanmıyor.

A Yayınları; deyimlerin anlamını bulma, cümle içinde kullanma, resimleştirme ve eşleştirme, cümle içinde gösterme ve kullanma, deyimlerle anlamlarını eşleştirme etkinliklerine yer vermiş. Buna karşılık programda geçen ve etkinlik örneği olarak sunulan; oyunlaştırma, gruplama, bulmaca, deyimlerle ilgili hikâye, hikâyeleştirme, kelime küpü gibi oyun hazırlama etkinliklerine yer verilmediği görülüyor.

MEB Yayınları; oyun hazırlama ve eşleştirme, eşleştirme, resimleştirme, bulmaca ve cümle içinde kullanma, resimleştirme ve uygun olanı seçme, uygun olanı seçip cümle içinde kullanma, anlamlarını seçme, anlamlarını bulma, resimlerle ve anlamlarıyla eşleştirme, cümle içine kullanarak paragraf oluşturma etkinliklerine yer vermiş. Buna karşılık programda geçen ve etkinlik örneği olarak sunulan, deyimlerin hikâyelerine yer verme, gruplama, oyunlaştırma etkinliklerine ise yer verilmediği görülüyor. Bununla birlikte programda istenene en çok MEB yayınlarının yer verdiği görülüyor.

Özgün Yayınları; resimleştirme, eşleştirme, anlamını sözlükten bulma, mecaz anlamların anlattığını yazma etkinliklerine yer verilmiş. Buna karşılık programda geçen ve etkinlik örneği olarak sunulan, oyunlaştırma, gruplama, bulmaca, deyimlerle ilgili hikâye, hikâyeleştirme, kelime küpü gibi oyun hazırlama, cümle içinde kullanma, cümle içinde bulma etkinliklerine yer verilmediği görülüyor. Bu sebeple de programda istenilene en az yer veren yayınevinin Özgün yayınları olduğu görülüyor.

Ulaşılan bütün bu sonuçlar, ders kitabı yazarlarının ve yayınevlerinin nicelik ve nitelik açısından herhangi bir kelime kazandırma kriteri ve birliği olmadığı, programı iyice kavramaktan ziyade kendilerine göre yorumladıkları ortaya çıkmaktadır. Böylece, ders kitapları öğrencilere standart bir ana dil eğitimi sunamamaktadır.

4. 2. Öneriler

Ana dili ders kitapları deyimlerin öğretimi konusunda, yabancı dil öğretimi kitaplarında olduğu gibi, belirli bir kelime hazinesi kazandırmayı hedeflemelidir. Kelime hazinesi, her yaş ve sınıf seviyesine göre bir program dâhilinde, aşamalı olarak öğrencilere kazandırılmalıdır. Gerek Türkçe dersi programlarında, gerekse Türkçe ders ve çalışma kitaplarında kelime kazandırma etkinliklerine “hangi sınıfta ne kadar deyim, ne kadar atasözü olmalı” şeklinde somut olarak yer verilmesi, kelime hazinesini zenginleştirme açısından daha faydalı olacaktır.

Ana dili öğretiminde, yabancı dil öğretiminde olduğu gibi, çeşitli kelime kazandırma aşamaları ortaya konulmalı ve dil öğretme stratejileri belirlenmelidir. Deyim, atasözü gibi kültür unsuru kelime gruplarının öğrenimi için seviyeler oluşturulmalıdır. Buna bağlı olarak, özellikle II. Kademedede, hangi sınıfta hangi düzeydeki deyimlerin öğretilebileceği kararlaştırılmalıdır. Türkçe ders ve çalışma kitabı hazırlanırken de belirlenen hedefler dikkate alınarak bir ünite veya temada, ders ve çalışma kitaplarında, eğitim-öğretim yılı boyunca, kaç kelimenin öğretileceği ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır.

İlköğretimin birinci kademesinde, kazandırılması gereken kelime ve kelime gruplarının somut ve çocuğun yakın çevresiyle ilgili olmasına dikkat edilmeli, ders kitaplarındaki kelime öğretme faaliyetlerini destekler mahiyette, gerekirse kazandırılacak kavram ve kelimelerin resimleri, kavram kartları da hazırlanmalıdır. Bu süreç içinde kazanılan birikime, ikinci kademedede de devam edilmelidir.

Ders kitaplarına seçilen metinler, sınıf ve düzeye göre hangi deyimlerin ne sıklıkla öğretilceği ile ilgili çalışmalar yapıldıktan sonra, öğretilmek için seçilen deyimlerin istenilen oranda olmasına dikkat edilmelidir. Bu konuda, gerekli metinlerin bulunamaması durumunda ise yeniden metinler hazırlanmalıdır.

Çocuğun yaş, düzey ve ihtiyaçlarına göre hangi deyimlerin ele alınıp ne kadar öğretilceği yanında, Türkçe ders ve çalışma kitaplarındaki etkinliklerde programın öngördüğü çeşitli alıştırmaların; cümle içinde kullanma, cümle içinde bulma, eşleştirme, gruplama, oyunlaştırma, resimleştirme, hikâyeleştirme ve bulmaca gibi etkinliklerin ne kadar ve nasıl yer alacağı üzerine çeşitli araştırmalar yapılmalıdır.

Programa uygun hazırlanan kitapların seçiminde, “en uygun olanını bulma” şeklinde bir seçimin yapılması yerine, “en uygun olanını hazırlatma” şeklinde bir seçimin yapılması gereklidir. Programda istenilenler tam manasıyla hazırlanabilmesi için bu zaruridir. Seçilen kitaplar, programa uygunluk arz edene kadar tekrar tekrar geri gönderimlerle düzeltilmelidir. Böylelikle, birçok konuda ortak birtakım etkinliklerin gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

Türkçe ders ve çalışma kitaplarında programa uygunluk aranmalı, kitaplar hazırlıklarında ortak bir ölçüte uyulmalı, çalışmaların değerlendirmesi aynı paralelde yapılmalı, aynı oranda etkinliklere yer verilmeli... bu gibi sorunların ortadan kaldırılması için de kitaplar, konularında uzman kişiler tarafından hazırlanmalı ve ayrıca çok titiz bir denetim uygulanmalıdır. Ders kitapları, alanında uzmanlaşmış, bu alanda gelişmiş ülkelerin dil eğitimi alanındaki kaynaklarını bilen eğitim bilimciler ile deneyimli öğretmenlerden ve dilbilimcilerden oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan. (1995). **Her Yönüyle Dil**. Ankara: TDK Yayınları.
- (2002). **Anadilimizin Söz Denizinde**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AKSOY, Ö. A. (1995). **Deyimler Sözlüğü 2**. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- ALTINTAŞ, Güldane; BURSALIOĞLU, Yeliz. (2006). **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6**. Ankara: Özgün Matbaacılık.
- ALTINTAŞ, Güldane; BURSALIOĞLU, Yeliz. (2006). **İlköğretim Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı 6**. Ankara: Özgün Matbaacılık.
- AKYOL, Doç. Dr. Hayati. (2003). **“Türkçe Program Geliştirme Çalışmaları” Sempozyumu**.
http://ttkb.meb.gov.tr/programlar/prog_giris/prog_giris_9.html, (26. 08. 2007).
- CALP, Mihrali. (2005). **Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi**. Konya: Eğitim Kitabevi.
- CEMİLOĞLU, Mustafa. (1999). “İlköğretim Okullarının Türkçe Derslerinde Sözcük Öğretimi ve Türkçe Kitaplarındaki Söz Değerleri Üzerine Bir İnceleme.” **I. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu**. 16- 17 Haziran 1994, s. 207–217. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- ÇETİNKAYA, Zeynep. (2002). **İlköğretim İkinci Kademe Altıncı Sınıfta Ana Diline Ait Sözcüklerin Öğrenilmesi ve Kavranılmasına İlişkin Bir Araştırma**. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- DEMİREL, Özcan. (1999). **Türkçe Öğretimi**. Ankara: MEB Yayınları.
- DEVELİ, Hayati. (2006). “Dil ve Kültür”.
http://www.showtvnet.com/univeriste/Turk_Dili/DilveKultur.pdf, (20. 06. 2006).
- EROL, A.; ALTAN, A.; ARHAN, S.; BAŞAR, S.; ... (Komisyon). (2006). **İlköğretim 6 Türkçe Ders Kitabı**. Ankara: MEB Yayınları.

- EROL, A.; ALTAN, A.; ARHAN, S.; BAŞAR, S.; ... (Komisyon). (2006).
İlköğretim 6 Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
- ERTUĞRUL, Ahmet. (2005). **Edebî Kavramlar Sözlüğü**. İstanbul: Zambak Yayınları.
- GALISSON, R.; COSTE, D. (1976). **Dictionnaire de didactique des langues**. Paris: Hachette.
- GUIRAUD, P. (1973). **Les locutions françaises**. Paris: PUF.
- GÜNEŞ, Firdevs. (2005). "Eğitim Materyalleri ve Yeni Eğitim Müfredatının Öğrenme Sürecindeki Etkileri." **egitim.com Dergisi**, (3), 25.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin. (1978). **Türkçenin Karanlık Günleri**. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- İLKHAN, Prof. Dr. İbrahim. (2003). **"Türkçe Program Geliştirme Çalışmaları" Sempozyumu**.
http://ttkb.meb.gov.tr/programlar/prog_giris/prog_giris_9.html, (26. 08. 2007).
- KAÇALIN, Doç. Dr. Mustafa. (2003). **"Türkçe Program Geliştirme Çalışmaları" Sempozyumu**.
http://ttkb.meb.gov.tr/programlar/prog_giris/prog_giris_9.html, (26. 08. 2007).
- KAHRAMANLIOĞLU, Ali. (1986). **Türk Dili**. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet. (2001). **Türk Milletinin Kültürel Değerleri**. Ankara: MEB Yayınları.
- KARA, M.; KURT, M.; ALTAY, J.; KARA, S.; TEKTEN, İ. (2006). **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6**. Ankara: A Yayınları.
- KARA, M.; KURT, M.; ALTAY, J.; KARA, S.; TEKTEN, İ. (2006). **İlköğretim Türkçe Çalışma Kitabı 6**. Ankara: A Yayınları.
- KARATAY, Halit. (2004). **İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Ortak Kelime Kazandırma Yönünden Değerlendirilmesi**. Ankara; Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- KARİP, Doç. Dr. Emin. (2003). “**Türkçe Program Geliştirme Çalışmaları**” **Sempozyumu**.
http://ttkb.meb.gov.tr/programlar/prog_giris/prog_giris_9.html, (26. 08. 2007).
- KAVAS, Yakup. (2005). **Deyimlerin Hikayesi Maymun Gözünü Açtı**. İstanbul: Zambak Yayınları.
- LAFLEUR, B. (1984). **Dictionnaire des expressions**. Paris: Bordas.
- ONURSAL, İrem. (2000). “İnsan Bedeninin Parçalarını İçeren Fransızca Deyimlerin Türk Öğrencilere Öğretilmesi”. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, (19) 259–265.
- OZİL, Şeyda. (1991). “Dil ve Kültür”, **Çağdaş Kültürümüz Olgular – Sorunlar**. İstanbul: Cem Yayınevi.
- ÖZBAY, Murat. (2005). **Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZBAY, Murat. (2006). **Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II**. Ankara: Öncü Kitap.
- ÖZİŞİK, Cem. (2006). “Devlet Okullarındaki Yabancı Dil Derslerinde Hedef Kültüre Ait Öğelerin Aktarımı”.
<http://www.ingilish.com/kultur-aktarimi.htm>, (19. 06. 2006).
- ÖZKIRIMLI, Atilla. (1994). **Dil ve Anlatım**. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- PEHLİVAN, Ahmet. (2003). “Türkçe Kitaplarında Sözcük Dağarcığını Geliştirme Sorunu ve Çözüm Yollar.” **Dil Dergisi**. (122), 84–92.
- POLAT, Tülin. (1991). **Türkiye’nin Ders Kitapları, Orta Öğretim Ders Kitaplarına Eleştirel Bir Yaklaşım**. (Haz. OZİL, Şeyda; N.TAPAN) İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları.
- REY, A.; CHANTREAU, S. (1997). **Dictionnaire des expressions et locutions**. Les usuels de Paris: Robert.
- SELÇUK, Doç. Dr. Ziya. (2003). “**Türkçe Program Geliştirme Çalışmaları**” **Sempozyumu**.

http://ttkb.meb.gov.tr/programlar/prog_giris/prog_giris_9.html, (26. 08. 2007).

SES, Hatice. (2004). **Örnekli, Açıklamalı Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**. İstanbul: Zambak Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (1998). **Türkçe Sözlük**. 9.baskı. Ankara: TDK Yayınları.

TOKLU, M. Osman. (2003). **Dilbilime Giriş**. Ankara: Akçağ Yayınları.

TOPÇU, Nazmiye. (1999). “Fransızca ve Türkçede Rakamlı Deyimlerin Karşılaştırmalı İncelemesi ve Fransızca Yabancı Dil Öğretiminde Kullanımları”. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, (15) 173–180.

TOSUNOĞLU, Mesiha. (1999). “Kelime Servetinin Eğitim Öğretimdeki Yeri ve Önemi”. **Millî Eğitim Dergisi**, (144), 71–73.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2005). **İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)**. (Taslak Basım) Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Türkçe ve Yazı Programı (2000). **İlköğretim Okulu Ders Programları**. Ankara: MEB Yayınları.

YALÇIN, Alemdar. (2002). **Türkçe Öğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar**. Ankara: Akçağ Yayınları.

YILDIZ, Doç. Dr. Cemal. (2003). **“Türkçe Program Geliştirme Çalışmaları” Sempozyumu**.

http://ttkb.meb.gov.tr/programlar/prog_giris/prog_giris_9.html, (26. 08. 2007).